

Juuso Mattola

KUNNES KUOLEMA MEIDÄT EROT- TAA

Videoita parisuhteen jälkeisestä vainosta

Opinnäytetyö
Sairaanhoitaja AMK

2017

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Juuso Mattola	Sairaanhoitaja (AMK)	Tammikuu 2017
Opinnäytetyön nimi		
Kunnes kuolema meidät erottaa Videoita parisuhteen jälkeisestä vainosta		30 sivua 15 liitesivua
Toimeksiantaja		
Viola Ry / Varjo-hanke		
Ohjaaja		
Riitta Kuismin, Ulla Valtonen		
Tiivistelmä		
<p>Joka kymmenes nainen ja joka kahdeskymmenes mies joutuu elämänsä aikana vainon kohteeksi. Valtaosa vainoamistapauksista saa alkunsa päättyneestä parisuhteesta, jolloin puhutaan parisuhteen jälkeisestä vainosta. Vainoaja pyrkii toiminnallaan kontrolloimaan uhrinsa elämää sen kaikilla osa-alueilla. Vakavimmillaan vaino voi kestää koko ihmisen eliniän tai johtaa uhrin väkivaltaiseen kuolemaan.</p>		
<p>Vaino on Suomessa rikoksena suhteellisen tuore. Vainoamisen kieltävä laki tuli voimaan vuoden 2014 alussa. Useat tilanteet, joissa on kyse vainosta, jäävät yhä tunnistamatta tai ne tulkitaan väärin. Varjo-hanke on Viola Ry:n ja Oulun ensi- ja turvakoti Ry:n yhteinen tutkimus- ja kehittämishanke, joka tähtää eron jälkeisen vainon osapuolten palveluiden kehittämiseen, vainon ennaltaehkäisyyn sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen vainoon liittyvissä asioissa. Yhtenä vaikuttamisen keinona on lisätä ihmisten tietoutta vainosta ilmiönä.</p>		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa Varjo-hankkeelle sosiaalisessa mediassa toteutettavaan kampanjointiin soveltuva videosarja parisuhteen jälkeisestä vainosta ja sen vaikutuksista eri sidosryhmiin. Videot julkaistiin Varjo-hankkeen sosiaalisen median kanavilla noin viikon välein. Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä Varjo-hankkeen työtä tunnetuksi, lisätä ihmisten tietoutta vainosta sekä markkinoida Nollalinjan auttavaa puhelinta.</p>		
<p>Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään vainon taustalla vaikuttavia ilmiöitä. Työssä tarkastellaan väkivallan esiintymisen syitä sekä lähisuhdeväkivaltaa ja sen eri muotoja. Vainon teoreettisen käsittelyn pääpaino on eron jälkeisessä vainossa. Lisäksi raportti sisältää kuvauksen toiminnallisen osan eri työvaiheista videoiden suunnittelun ja toteutuksen osalta.</p>		
<p>Jatkossa voitaisiin tehdä videoita erityisryhmille, esimerkiksi käännettyjä videoita maahanmuuttajille, viittomakielisiä tai tekstitettyjä videoita kuulovammasta kärsiville ja informatiivisia videoita ammattiryhmille, jotka voivat työssään kohdata vainoa. Tutkimusta olisi mahdollista tehdä esimerkiksi palveluiden saavutettavuudesta vainotapauksissa.</p>		
Asiasanat		
väkivalta, lähisuhdeväkivalta, vainoaminen, video		

Author (authors)	Degree	Time
Juuso Mattola	Bachelor of Health Care – Nursing	January 2017
Thesis title Until death do us apart Videos about post-separate stalking		30 pages 15 pages of appendices
Commissioned by Viola Ry / Varjo-hanke		
Supervisor Riitta Kuismin, Ulla Valtonen		
<p>Abstract</p> <p>Every tenth woman and every twentieth man are victims of stalking during their lifetime. Most cases of stalking begin after separation from a relationship. The stalker is trying to control every aspect of the victim's life. At its worst stalking can last the whole lifetime or lead to a violent death of the victim.</p> <p>Stalking as a crime is relatively new in Finland. It has been a criminal act since 2014. Most cases of stalking are still left unrecognized or they are misconstrued. The Varjo project is a joint project of Viola Ry and Oulun ensi- ja turvakoti Ry. The project does research on post-separation stalking, develops services to different parties of it, tries to find ways to prevent stalking and takes part in social decision making. One way to prevent stalking is to raise people's awareness about the phenomenon.</p> <p>The purpose of this thesis was to create a series of short videos for the project's campaign about stalking. As a result seven videos were made. Each video was filmed to look at stalking through the eyes of different parties involved in the situation. The videos were published at the beginning of the year 2017, on social media platforms of Viola Ry. The videos were released in effort to make stalking, and the work made by the project, more known by the public. The videos also became a part of marketing a new free-of-charge helpline Nollalinja, which services people with problems related to violence.</p> <p>The theory part of this thesis consists of things behind post-separation stalking, starting with a look of violence and why it occurs in our society. After that comes a section about intimate partner violence leading us to stalking and ending with post-separation stalking. Also the video making progress is opened in theory step by step.</p> <p>As a follow up for this thesis one could make videos about stalking for specific groups. For example translated videos for immigrants, Subtitled or singed videos for hearing impaired or informative videos for different professionals who might encounter stalking in their jobs. Also a research could be done on how services are available in cases of stalking,</p>		
<p>Keywords</p> <p>violence, intimate partner violence, stalking, video</p>		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS.....	2
2.1	Viola Ry	2
2.2	Varjo-hanke	3
3	VÄKIVALLAN SELITYSMALLIT	3
3.1	Biologinen selitysmalli.....	3
3.2	Sosiaalisen oppimisen malli.....	4
3.3	Sosiaalisen kontrollin teoria	4
3.4	Sosiokulttuurinen teoria	4
3.5	Psykososiaalinen malli.....	5
3.6	Sosiaalipsykologinen malli.....	5
3.7	Perhedynaaminen malli	5
4	VÄKIVALTA	5
4.1	Henkinen väkivalta.....	6
4.2	Fyysinen väkivalta	7
4.3	Seksuaalinen väkivalta	8
4.4	Taloudellinen väkivalta	10
4.5	Hoidon ja huolenpidon laiminlyöminen	11
4.6	Hengellinen väkivalta.....	12
5	VAINO	12
5.1	Parisuhteen jälkeinen vaino	13
5.2	Kuinka tekijä toimii?	14
5.3	Vainon vaikutukset.....	16
5.4	Vainosta selviäminen.....	18
6	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	20
7	PROSESSIKUVAUS.....	20
7.1	Videoiden suunnittelu	20

7.2	Videoiden toteutus	23
8	POHDINTA	25
	LÄHTEET	27

LIITTEET

Liite 1. MARAK-riskinarviointilomake (THL)

Liite 2. Henkilökohtainen turvasuunnitelma (THL)

Liite 3. Lomake häirinnän ja vainon kartoittamiseen (THL)

Liite 4. Lomake digitaalisen vainon kartoittamiseen (Varjo-hanke)

Liite 5. Vaino-kampanja, suunnitelmapaperi

Liite 6. Käsikirjoitus ”Lapsena vainon varjossa”

1 JOHDANTO

Väkivalta aiheuttaa inhimillistä kärsimystä ympäri maailmaa, kaikissa maissa ja kulttuureissa. Miljoonat lapset, naiset ja miehet joutuvat väkivallan uhreiksi, ja jopa 1,4 miljoonaa ihmistä menettää henkensä väkivallan seurauksena joka vuosi. Väkivallalla on mittavia yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä vaikutuksia. Kriisialueilla väkivalta estää valtioiden uudelleenrakentamista ja yhteiskuntajärjestyksen palautumista, edistää eriarvoisuutta ja voi pahimmillaan johtaa sotatilaan. Yksilöiden kohdalla väkivallan vaikutukset ulottuvat kaikille elämän osa-alueille. Perheen toimeentulo on voinut riippua väkivallan turmelemasta perheenjäsenestä, joka ei ole enää kykeneväinen huolehtimaan perheestään. Väkivalta on yhteydessä myös useisiin sosiaalisiin ongelmiin, päihderiippuvuuksiin ja mielenterveysongelmiin. (WHO 2014, 2 - 3.)

Lähisuhdeväkivalta on väkivallan muoto, jossa tekijänä on uhrille läheinen henkilö. Lähisuhdeväkivaltaa kutsutaan myös parisuhdeväkivallaksi tai perheväkivallaksi. Usein puhutaan myös naisiin kohdistuvasta väkivallasta johtuen siitä, että väkivallan kohteena on useimmiten nainen. Lähisuhdeväkivaltaa esiintyy myös samaa sukupuolta edustavien parien suhteissa ja heterosuhteissa myös mies voi joutua naisen tekemän väkivallan kohteeksi. Lähisuhdeväkivaltaa voi kestää vuosia ja sen toteutustapa vaihtelee henkisestä väkivallasta raakaan fyysiseen väkivaltaan. (Essel ym. 2017, 49–57; Siukola 2014, 10; Lehtola & Perttu 1999, 9 - 11.)

Edes parisuhteen päättyminen ei välttämättä lopeta väkivallan kierrettä. Kun entinen puoliso tai seurustelukumppani alkaa eron jälkeen häiritä uhrin elämää toimimalla niin, että siitä aiheutuu uhrille jonkinlaista uhkaa tai se häiritsee normaalia elämää, puhutaan parisuhteen jälkeisestä vainosta. (Nikupeteri 2016, 44.) Vainoamisesta tuli Suomessa rikos 1.1.2014 (Rikoslaki 19.12.1889/39).

Olin vuonna 2016 tekemässä mielenterveys- ja päihdetyön harjoittelua Viola Ry:ssä. Yksi Violassa käynnissä olleista hankkeista oli parisuhteen jälkeiseen vainoon keskittynyt tutkimus- ja kehittämishanke Varjo. Yksi hankkeen ja opinnäytetyöni tavoitteista oli tehdä vainoilmiötä tunnetuksi järjestämällä siihen liittyvää kampanjointia. Yhtenä kampanjointikeinona esiin nousi lyhyiden

vainoaiheisten videoiden tekeminen Facebookissa ja Youtubessa esitettäväksi. Videoilla oli tarkoituksena tavoittaa aktiivisia sosiaalisen median käyttäjiä ja tehdä vainoa tutummaksi myös tälle käyttäjäryhmälle. Olin harjoitteluni aikana toteuttanut pienempiä videoprojekteja muille Violassa toimiville hankkeille ja ehdotin hankkeen työntekijöille, että toteuttaisin videot osana opinnäytetyötäni.

Videot suunniteltiin ja kuvattiin vuosien 2016–2017 vaihteessa ja esitettiin talvella 2017 Violan eri sosiaalisen medioiden kanavien kautta. Kampanjavidet löytyvät yhä Varjo-hankkeen kotisivuilta ja Youtubesta. Varjo-hankkeen kampanjointia tehtiin yhteistyössä Nollalinjan kanssa. Nollalinja on vuonna 2017 avattu väkivaltaan keskittyvä auttava puhelinpalvelu, jonka järjestämisestä vastaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (Nollalinja 2018). Nollalinjan yhteystiedot tulivat esille myös Varjo-hankkeelle tekemiini videoihin.

2 TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS

2.1 Viola Ry

Viola Ry on Mikkelissä toimiva Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys, jonka toiminta keskittyy väkivaltatyön palveluiden tuottamiseen. Violan väkivaltatyö koostuu suoraan asiakkaille kohdistetuista matalan kynnyksen avopalveluista sekä väkivaltaan liittyvistä kehittämishankkeista. Opinnäytetyön kirjoittamisen hetkellä käynnissä on viisi hanketta. Lisäksi Violalta on mahdollisuus hankkia työnohjausta, konsultaatiopalveluita sekä erilaisia väkivaltaan ja hanketyöhön liittyviä koulutuksia. (Viola Ry 2018.)

Viola Ry:ssä väkivallan asiantuntijat tekevät töitä väkivallan uhrien ja tekijöiden kanssa. Avotyön palvelut kattavat omat työmuodot naisille, miehille, lapsille ja perheille. Lisäksi Violassa toimii arjen haasteista kärsiviä miehiä auttava Miesten asema sekä kiertävä perhekeskus Kieppi, jonka toiminnan tarkoituksena on tehdä ennalta ehkäisevää perhetyötä. Viola järjestää myös vertaistukiryhmiä vaihtuvin teemoin. (Viola Ry 2018.)

2.2 Varjo-hanke

Opinnäytetyöni varsinainen toimeksiantaja oli Violan ja Oulun ensi- ja turvakoti Ry:n yhteinen Varjo-hanke. Kyseessä oli vuosina 2012- 2017 toteutettu, parisuhteen jälkeiseen vainoon keskittyvä tutkimus- ja kehittämishanke. Hanketta rahoitti raha-automaattiyhdistys. Hankkeen tavoitteena oli kehittää erilaisia palveluita vainon uhreille ja entisiä puolisoitaan vainoaville. Tarkoituksena oli myös kehittää vainon ennaltaehkäisyä, vainon uhreille ja tekijöille annettavaa kuntoutusta sekä toimia osallisena yhteiskunnallisessa vaikutus- ja tutkimustyössä. (Varjo-hanke 2015.)

3 VÄKIVALLAN SELITYSMALLIT

Väkivaltaa on kaikkialla. Eläinten keskuudessa väkivallalla ratkaistaan valtarenkenteita, paritteluoikeuksia, elintilaa ja ravinnonsaantia. Ihmiset ovat ratkaisseet samoja asioita väkivallalla koko historiansa ajan. Lisäksi väkivalta on meille viihdettä. Videopelien, elokuvien ja urheilun maailma on täynnä väkivaltaa. Väkivallan esiintymistä yhteiskunnassa on selitetty useilla teorioilla, joista tässä opinnäytetyössä on otettu lyhyeen tarkasteluun seitsemän erilaista teoriaa. Teorioita tarkastellaan lähisuhdeväkivallan näkökulmasta.

3.1 Biologinen selitysmalli

Biologinen selitysmalli käsittelee ihmisen väkivaltaisuutta biologisten ominaisuuksien kautta. Evoluutioteoriaan nojaavassa teoriassa ihmisen väkivaltaisuutta on pyritty selittämään sillä, että väkivalta on periytyvä ominaisuus, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Väkivaltaisesti käyttäytyneillä miehillä on ollut paremmat edellytykset suvun jatkamiseen ja näin myös heidän jälkeläisensä ovat olleet geeniperimänsä vuoksi aggressiivisempia. (Lehtonen & Perttu 1999, 26 - 27.)

Tutkimuksissa on todettu, että esimerkiksi taipumus rikolliseen käytökseen on geneettisesti periytyvää. Myös monilla fysiologisilla tekijöillä on vaikutusta aggressiiviseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi testosteronin on todettu lisäävän aggressiota, ja sama vaikutus on myös tietyillä neurologisilla tekijöillä. Älykkyys on väkivaltaista käyttäytymistä vähentävä ominaisuus, joten älykkyedel-

tään ja kehitystasoltaan vähäisemmällä yksilöllä on suurempi todennäköisyys turvautua väkivaltaan. (Viemerö 2006, 19 - 21.)

3.2 Sosiaalisen oppimisen malli

Sosiaalisen oppimisen mallissa väkivalta nähdään opittuna käyttäytymisenä, jonka malli saadaan yleensä lapsuudessa omilta vanhemmilta. Väkivaltaisessa perheessä kasvanut lapsi käyttää myös itse väkivaltaa kohdatessaan ongelmatilanteita. (Lehtonen & Perttu 1999, 30.) Myös muut ympäristötekijät kuin omat vanhemmat voivat toimia väkivallan oppimisen tekijöinä. Väkivaltaisuus voi olla myös itse opittua. Kun yksilö saavuttaa itselleen toivottuja tuloksia impulsiiviseen väkivaltaan turvautumalla, hän voi omaksua väkivaltaisen käyttäytymisen mallin ilman ylisukupolvisuutta (Viemerö 2006, 20 - 21).

3.3 Sosiaalisen kontrollin teoria

Sosiaalisen kontrollin teorian tausta-ajatuksena on, että ihminen toimii halujensa mukaan, jollei toiminnalle ole olemassa rajoitteita, kuten lakeja, jotka ohjaavat toimintaa yleisesti hyväksyttävämpään suuntaan, ja toimijaa joka valvoo normien toteutumista (Lehtola & Perttu 1999, 29). Väkivaltaa ajatellen tämä tarkoittaa sitä, että ihminen käyttäytyisi väkivaltaisesti muita ihmisiä kohtaan, jollei siitä olisi laillisia seuraamuksia ja mahdollisuuksia sille, että esimerkiksi poliisi voi puuttua yksilön toimintaan.

3.4 Sosiokulttuurinen teoria

Sosiokulttuurisessa teoriassa väkivalta johtuu yhteiskunnallisesta epätasa-arvosta. Kun puhutaan lähisuhdeväkivallasta, jonka uhreista valtaosa on naisia, tasa-arvon puutetta tarkastellaan feministisen teorian kautta. Naisiin kohdistuvan väkivallan katsotaan johtuvan miesten valta-asemasta yhteiskunnassa. Naisten alisteinen asema heijastuu myös kotiin, jossa miehet kontrolloivat puolisoitaan, koska se on sosiaalisesti hyväksyttävää. (Lehtola & Perttu 1999, 28 - 29.) Myös World Health Organisation, jatkossa WHO, (2014, 27) listaa sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen yhdeksi tärkeimmistä väkivallan karsimisen strategioistaan, mikä tukee teorian ajatusta epätasa-arvon vaikutuksesta väkivallan esiintymiseen.

3.5 Psykososiaalinen malli

Psykososiaalisessa mallissa väkivallan esiintymiseen etsitään syytä tapauskohtaisemmin. Mallin mukaan väkivalta on stressitilanteiden, kriisien tai perheen sisällä tapahtuvien muutosten aikaansaamaa. Väkivallan taustalla katsotaan usein olevan jonkinlaisia sosiaalisia ongelmia, kuten varattomuus tai työttömyys, joiden aiheuttamat paineet purkautuvat perheenjäseniin. Malli ottaa huomioon myös päihteidenkäytön ja mielenterveysongelmien vaikutukset väkivaltaa lisäävänä tekijänä. (Lehtonen & Perttu 1999, 27 – 28.)

3.6 Sosiaalipsykologinen malli

Sosiaalipsykologisen mallin mukaan väkivaltaisuus on monen osatekijän summa. Yksilön oma kehityshistoria ja ulkoiset stressitekijät suhteessa sosiaaliseen ympäristöön vaikuttavat yksilön väkivallan käyttöön. (Lehtonen & Perttu 1999, 29.) Mallin vahvuutena on ajatus siitä, että yksittäinen tekijä kuten perimä tai huono kasvuympäristö, ei välttämättä tarkoita sitä, että yksilö tulee käyttäytymään väkivaltaisesti.

3.7 Perhedynaaminen malli

Malli esittää lähisuhteessa tapahtuvan väkivallan olevan seurausta perheen, tai lähipiirin kanssa olevista ongelmista. Perheen sisäiset ongelmat syntyvät huonon vuorovaikutuksen tuloksena, joten tässä mallissa myös väkivallan uhri on osasyyllinen väkivallan käyttämiseen. (Lehtonen & Perttu 1999, 29 - 30.) Mielestäni mallin heikkous on siinä, että jos väkivalta koetaan huonon kommunikoinnin ja perheen sisäisten ristiriitojen aiheuttamaksi, väkivallalle on olemassa eräänlainen oikeutus. On kuitenkin väärin vastuuttaa uhria kokemastaan väkivallasta.

4 VÄKIVALTA

WHO käyttää raportissaan Global status report on violence prevention 2014 (2014) väkivallan määritelmänä aikaisemman raporttinsa mukaista määritelmää. Sen mukaan väkivalta on tarkoituksellista fyysisen voiman tai vallan käyttöä, uhattua tai toteutettua, henkilöön, ryhmään tai kansanosaan kohdis-

tuvaa toimintaa, joka joko johtaa tai hyvin todennäköisesti johtaa fyysisen vamman, kuoleman, psykologisten haittojen, kehityshäiriön tai puutteellisen elämäntilanteen syntyyn. (WHO 1996, WHO 2014, 2 mukaan.)

Tässä opinnäytetyössä puhuttaessa väkivallasta tarkastellaan lähisuhdeväkivaltaa. Silloin väkivallan tekijänä on parisuhteen toinen osapuoli, toinen tai molemmat vanhemmista, uhrin lapsi, muu sukulainen tai vaikka jonkin yhteisön jäsen, johon uhrilla on luottamuksellinen suhde. Lähisuhdeväkivallan kohteena on useimmiten nainen tai lapsi. Myös useita miehiä joutuu vuosittain lähisuhdeväkivallan uhreiksi. (Essel ym. 2017, 49 - 57.) Lähisuhdeväkivallan erityispiirteenä on, että se tapahtuu yleensä kotona ja sellaisen ihmisen toimesta, johon uhrilla on vahva tunneside (Siukola 2014, 10). Seuraavissa luvuissa tutustutaan lyhyesti lähisuhde väkivallan eri muotoihin.

4.1 Henkinen väkivalta

Useimmiten lähisuhteessa tapahtuva väkivalta alkaa henkisenä väkivaltana (Hautamäki 2013, 56). Henkisen väkivallan kirjo on valtavan laaja. Henkistä väkivaltaa voi olla uhrin kontrolloiminen, hänen muiden sosiaalisten suhteidensa estäminen, väkivallalla uhkailu ja pelottelu. Väkivallan taustalla voi olla sairaalmainen mustasukkaisuus, johon liittyy kuvitelmia toisista kumppaneista. Henkistä väkivaltaa voi tehdä myös epäsuorasti uhkaamalla itsemurhalla tai lemmikkien, lasten ja läheisten vahingoittamisella. (Siukola 2014, 11.)

Hautamäen (2013, 54) haastatteleminen miesten mukaan mykkäkoulun pitäminen on yleisin henkisen väkivallan väline. Usein tekijä myös arvostelee uhrin vanhemmuutta tai pyrkii saamaan uhrin epäilemään omaa mielenterveyttään. Henkiseksi väkivallaksi lasketaan myös perheen tarpeiden laiminlyöminen ja kumppanin arvostelu julkisesti. Usein tekijä myös syyllistää uhria väkivallan käytöstään.

Henkisellä väkivallalla on usein vakavia psyykkisiä seurauksia. Usein sanotaan, että lyöntien aiheuttamat mustelmat paranevat ajan myötä, mutta henkisen väkivallan aiheuttamat vammat eivät koskaan. Naisten linjan (2017) verkkosivuilla kerrotaan henkisen väkivallan vaikutusten ylettyvän kaikille elämän osa-alueille. Henkistä väkivaltaa kokeneiden on vaikea muodostaa uusia ih-

missuhteita, työkyky voi olla rajoittunut ja uhri voi kärsiä erilaisista psyykkisistä ongelmista, kuten masennuksesta ja ahdistuneisuudesta. Henkinen väkivalta voi synnyttää trauman, joka voi oireilla niin henkisesti kuin fyysisestikin. (Nais-ten linja 2017).

Vaikka henkinen väkivalta olisi jatkunut suhteessa vuosia, voi siitä irrottautuminen olla uhrille vaikeaa. Usein uhri on eristetty muista ihmisistä, tehty taloudellisesti riippuvaiseksi väkivallan tekijästä ja jopa saatu uskomaan, että uhri ansaitsee saamansa kohtelun. Tekijä voi myös uhata uhria itsemurhalla, jos tämä aikoo jättää hänet. (Marttala 2011, 46 - 48.)

4.2 Fyysinen väkivalta

Useimmiten väkivalta ymmärretään juuri fyysisenä väkivaltana. Omasta mielestäni fyysistä väkivaltaa on kaikki uhrin itsemääräämisoikeutta loukkaava fyysinen voimankäyttö. Fyysisen väkivallan käyttö ei koskaan ole hyväksyttävää. Väkivallan käytöllä voi olla eriasteisia seurauksia hetkellisestä kivusta aina kuolemaan saakka. Lähes aina väkivallan uhriksi joutumisella on myös vakavia henkisiä vaikutuksia.

Hautamäen (2013, 53) haastattelemien miesten yleisimmin käyttämä fyysisen väkivallan muoto oli kiinni pitäminen. Fyysistä väkivaltaa voidaan tehdä pahoinpitelemällä uhria lyönnein, potkimalla, kuristamalla tai esimerkiksi heittelemällä uhria erilaisilla esineillä. Puolisoa voidaan myös tönä, vetää hiuksista tai pahoinpidellä käyttämällä apuna jonkinlaista asetta (Hautamäki 2013, 52). Siukolan (2014, 11) mukaan myös fyysisellä väkivallalla uhkailu katsotaan fyysiseksi väkivallaksi.

Yksityisellä paikalla tehty pahoinpity on ollut Suomessa rikos vasta vuodesta 1995 lähtien, ja vuoteen 2004 saakka uhrilla oli mahdollisuus pyytää rikosprosessin keskeyttämistä, mikä jätti vielä tekijälle mahdollisuuden vaikuttaa tilanteeseensa esim. painostamisen tai pelottelun kautta. Lähestymiskielto lisättiin Suomen lakiin 1999 helpottamaan myös väkivallan uhrien elämää, mutta vuoteen 2014 asti lähestymiskieltoa ei langetettu saman perheen jäsenille. (Väestöliitto 2017a.)

Lähisuhdeväkivalta näkyy myös henkirikostilastoissa. Pääosa Suomessa tehdyistä henkirikoksista on uhrin läheisten tekemiä. Vuosina 2010 - 2016 henkirikoksen uhriksi joutuneiden alle 15-vuotiaiden lasten surman tekijä oli kaikissa tapauksissa joko toinen lapsen biologisista vanhemmista tai isä- tai äitipuoli. Samana ajanjaksona surmansa saaneista naisista 70 % oli kuollut nykyisen tai entisen kumppanin tai muun lähiomaisen teon kautta. Vastaava luku miesten kohdalla oli 15 %. (Lehti 2017, 23 - 24.)

4.3 Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta on vaikeasti määriteltävä ja usein myös vaiettu asia. Useimmiten seksuaalinen väkivalta mielletään raiskaukseksi tai lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mutta kyseessä on kuitenkin paljon laajempi ilmiö. Seksuaalista väkivaltaa seksiin pakottamisen ja varsinaisen raiskauksen lisäksi on uhkailun tai väkivallan uhan alla suostuminen seksuaalisiin tekoihin. Uhri voi toimia näin esimerkiksi lapsia suojellakseen, vaikka fyysistä seksiin pakottamista ei tapahtuisikaan. Kumppanin huorittelu ja muu nimittely, seksuaalisuuden ja ulkonäön jatkuva arvostelu ja vertaaminen muihin ihmisiin täyttävät seksuaalisen väkivallan tunnusmerkit. (Lehtonen & Perttu 1999, 40–41.)

Väkivallasta on kyse myös silloin, kun loukataan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ei anneta mahdollisuutta käyttää ehkäisyä, pakotetaan kumppani tekemään abortti tai esiintymään pornografisissa tallenteissa (Siukola 2014, 11). WHO (2003, 7) määrittelee raportissaan Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence edellä mainittujen tekoapojen lisäksi myös pakkoavioliitot, tyttöjen ympärileikkaamisen, seksuaalisen häirinnän, prostituutioon pakottamisen ja prostituutioon liittyvän ihmiskaupan osaksi seksuaalisen väkivallan kenttää.

Seksuaalisella väkivallalla on vakavia seuraamuksia. Fyysisten välittömien seurausten, kuten mustelmien ja repeämien, lisäksi uhri voi saada jonkin luokuisista sukupuoliteitse tarttuvista sairauksista, jotka voivat pahimmillaan johtaa uhrin kuolemaan. Raiskauksen seurauksena voi olla myös ei-toivottu raskaus, jonka vuoksi köyhissä maissa uhrin voivat joutua tekemään turvattomia abortteja. Uhri ei välttämättä pysty enää koskaan normaaliin seksuaaliseen

kanssakäymiseen seksuaalisen väkivallan kokemisen jälkeen. (WHO 2003, 12.)

Seksuaalinen väkivalta on myös voimakkaasti traumatisoiva kokemus. Jokaisen uhrin suhtautuminen tapahtuneeseen on yksilöllistä, mutta usein esiintyy posttraumaattisen oireyhtymän oireita. Varsinkin raiskauksen uhrin ovat myös alttiita useille mielenterveysongelmille, kuten masennukselle, unettomuudelle, mielialan vaihteluille ja itsetuhoisuudelle. Usein uhrin syyttävät itseään tapahtuneesta, ja valtaosalla on koko elämän kestäviä ongelmia osoittaa läheisyyttä toista ihmistä kohtaan. (WHO 2003, 13 - 14.)

Hautamäen (2013, 57) haastattelemien miesten mukaan yleisin seksuaalisen väkivallan muoto on seksistä pidättäytyminen ja kumppanin halujen huomiotta jättäminen. Tässä esimerkissä tulee hyvin esiin ilmiön kokemuksellisuus. Jos pidättäytyminen johtuu kumppanin haluttomuudesta seksiin eikä siihen liity vallankäyttöä, on mietittävä, onko toiminta väkivaltaa.

Parisuhde tai avioliitto ei oikeuta toisen ihmisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista. Avioliitossa tapahtunut raiskaus on ollut Suomessa rikos vuodesta 1994 lähtien. Vuonna 2005 tehdyn kyselyn mukaan 4,3 % viisitoista vuotta täyttäneistä naisista oli joutunut vähintään kerran seksuaalisen väkivallan kohteeksi nykyisissä suhteissaan. Menneet suhteen mukaan luetuna luku on 17,3 %. Suurin osa seksuaalirikoksista jää kuitenkin ilmoittamatta poliisille, joten tilanteen todellinen arviointi on vaikeaa. (Väestöliitto 2017b.)

Seksuaalinen väkivalta voi kohdistua myös lapsiin. Myös lasten kohdalla teot vaihtelevat koskettelusta aina sukupuoliyhteyteen asti. WHO:n (2003, 75) mukaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on lapsen osallistaminen seksuaalisiin tekoihin, joita hän ei ikänsä ja kehitystasonsa vuoksi ole kykeneväinen ymmärtämään tai antamaan niihin suostumustaan tai jotka ovat sosiaalisten normien tai lain vastaista toimintaa.

Suomen lain mukaan rangaistavaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on, jos tekijä koskettelee tai toimii muuten seksuaalisella tavalla alle kuusitoistavuotiaista kohtaan, kun teko on uhrin kehitykselle haitallista. Rangaistavaa on myös houkutella alle kuusitoistavuotias tekemään itselleen seksuaalisia teko-

ja. Samassa taloudessa asuvan henkilön tekemä alle kuusitoistavuotiaan kanssa suoritettu sukupuoliyhteys on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä silloin, kun se ei täytä törkeän lapsen hyväksikäytön kriteerejä. (Rikoslaki 20.5.2011/540, 6. §.)

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tuomittava tilanteissa, joissa lapsen ikä tai kehitystaso tekee uhrista sellaisen, jolle teon seuraukset ovat erityisen vakavat, rikoksen tekotapa on uhria nöyryyttävä tai kun uhri on tekijään nähden riippuvaisessa asemassa tai uhrilla ja tekijällä on erityinen luottamussuhde ja kun rikoksen tekotapa on kokonaisuutena arvioiden törkeä. Jo pelkkä rikoksen yrittäminen on rangaistavaa. (Rikoslaki 20.5.2011/540, 7. §.)

Lasten kohdalla seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö poikkeavat usein aikuisten välisestä niin, että fyysisen voimankäytön ja pakottamisen sijaan lapsi houkutellaan seksuaalisiin tekoihin ja niiden salaamiseen jonkin läheisen ihmisen toimesta. Lasten kohdalla hyväksikäyttö on myös pidempiaikaista, ja se voi jatkua viikoista jopa vuosiin. Tyypillisesti myös tekojen vakavuus lisääntyy ajan myötä pitkäkestoisessa hyväksikäytössä. (WHO 2003, 76.)

4.4 Taloudellinen väkivalta

Monissa parisuhteissa riidellään rahasta ja sen käyttöön liittyvistä mielipideeroista. Normaalin riitelyn sijaan taloudellisesta väkivallasta on kyse silloin, kun rahankäyttöä käytetään toisen osapuolen toiminnan kontrollointiin.

Taloudellinen väkivalta liittyy uhrin taloudellisen itsemääräämisoikeuden rajoittamiseen. Tekijä voi kiristää uhriaan rahallisesti, kavaltaa tämän varoja ja rajoittaa uhrin rahankäyttöä pitämällä kaikki varat omassa hallussaan. Tekijä voi mahdollisesti estää uhrinsa työssä käymisen, jotta hänellä ei olisi mahdollisuutta kartuttaa omaa varallisuuttaan. (Marttala 2011, 49 - 50.) Uhrin varattomana pitäminen on tehokas keino estää suhteen toista osapuolta jättämästä suhdetta, sillä varattomuus tekee lähtemisestä huomattavasti hankalampaa.

Taloudellinen väkivalta kohdistuu yleisesti myös iäkkäämpiin ihmisiin. Vanhuksen lapsi tai muu lähipiiriin kuuluva ihminen voi kontrolloida ikääntyneen

rahan käyttöä ja käyttää osan tai koko varallisuuden omiin tarpeisiinsa. Tilanteisiin voi myös liittyä kiristämistä väkivallalla uhaten ja varojen kavaltamista. (Lehtonen & Perttu 1999, 42–43.)

4.5 Hoidon ja huolenpidon laiminlyöminen

Hoidon ja huolenpidon laiminlyöminen poikkeaa luonteeltaan muista väkivallan muodoista siinä, että se on harvemmin tarkoituksellista. Voi olla, että tekijä on omien ongelmiansa, kuten päihde- ja mielenterveysongelmien, jaksamattomuutensa tai osaamattomuutensa vuoksi kykenemätön huolehtimaan apua tarvitsevasta henkilöstä. Laiminlyönnin kohteena on useimmiten kehitysvammasta kärsivä henkilö, vanhus tai lapsi. Tekijän toiminnan seurauksena uhrin perustarpeista, kuten hygieniasta, ravinnosta ja perushuolenpidosta, huolehtiminen jäävät hoitamatta, mikä voi välillisesti johtaa jopa vakaviin vammoihin. (Marttala 2011, 44 - 45.)

Hoidon ja huolenpidon laiminlyömiseen lasketaan myös uhrin vahingoittaminen lääkkeillä, alkoholilla tai muilla myrkyllisillä aineilla (Siukola 2014, 11). Hankalaksi koettu vanhus voidaan lääkitä rauhoittavilla hiljaiseksi sänkyynsä tai jaksamattomuuden vuoksi lapselle juotetaan alkoholia. Pahimmassa tapauksessa tällainen toiminta johtaa uhrin kuolemaan.

Vuonna 2016 tehtiin 121 372 lastensuojeluilmoitusta, joiden kohteena oli 69 203 lasta. Kodin ulkopuolisessa sijoituksessa oli vuoden 2016 aikana 17 330 lasta, joista noin viisituhatta oli uusia sijoituksia. On kuitenkin otettava huomioon, että lukumäärään sisältyy myös lapsia ja nuoria, joilla on voinut olla aikaisempia sijoituksia. (THL 2017, 1 - 7.)

Ammattihenkilöllä on ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain mukainen velvollisuus ilmoittaa kunnan sosiaaliviranomaisille tilanteista, joissa hän epäilee vanhuksen olevan kykenemätön huolehtimaan tarpeistaan. Ilmoitus tulee tehdä, jotta ikääntyneen palveluntarve saadaan kartoitettua. Muilla kuntalaisilla on mahdollisuus tehdä vastaava ilmoitus, jos heille nousee huoli tutun vanhuksen pärjäämisestä tai hoivan laiminlyömisestä. (Laki ikääntyneen väestön toimintaky-

vyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista
28.12.2012/980.)

4.6 Hengellinen väkivalta

Hengellinen väkivalta on vallankäyttöä toista ihmistä kohtaan, jota oikeutetaan uskonnollisin perustein. Parisuhteessa miehen valta-asemaa voidaan perustella uskonnollisin opein, sillä monet uskonnot ovat hyvin patriarkaalisia. Uhrin käyttäytymistä voidaan rajoittaa myös uhkailemalla uskonnollisesta yhteisöstä poistamisella. (Marttala 2011, 48 - 49.) Uhri voidaan tekijän toimesta pakottaa omaksumaan uskonnollinen vakaumus vastoin hänen tahtoaan (Siukola 2014, 11).

Väkivallan oikeuttamiselle uskonnollisin syin on pitkät perinteet, aina ristiretkistä nykyisiin islamin nimissä tehtyihin terroritekoihin. Myös parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa voidaan perustella uskonnon antamilla oikeuksilla. Kunniamurhat ja kunniaväkivalta ovat hengellisen väkivallan äärimuotoja, joiden uhriksi joutuu lukuisia nuoria naisia joka vuosi (Siukola 2014, 11).

Toisen ihmisen uskonnollisuutta voidaan ivata ja vähätellä. Uhrin mahdollisuudet osallistua hengelliseen toimintaan voidaan estää esimerkiksi kieltämällä uhria osallistumasta uskonnollisiin tapahtumiin ja rituaaleihin. (Lehtonen & Perttu 1999, 39 - 40).

5 VAINO

Vaino ja vainoaminen ovat laajoja käsitteitä, jotka kattavat monenlaisia tekoja ihmisyyttä vastaan. Ihmisiä on vainottu kautta aikojen erilaisten ajatustensa, uskontonsa tai vaikka rotunsa vuoksi. Vaikka sana vaino tuo mieleen juutalaisten toisen maailmansodan aikana kokemia hirveyksiä tai Hollywood-tähtiä seuraavia stalkkereita, tässä opinnäytetyössä vainoa tarkastellaan parisuhteen jälkeen tapahtuvan, entiseen puolisoon ja perheeseen kohdistuvan vainoamisen näkökulmasta.

Erotilanteisiin voi liittyä vastarintaa yleensä jätetyn osapuolen puolelta. Voi olla, että jätetty soittaa entiselle kumppanilleen yöllä rukoillen tätä antamaan

vielä mahdollisuuden tai lähettää tälle kukkia päästäkseen takaisin tämän suosioon. Kun toiminta päättyy muutamaan yritykseen, ei kyse ole vainoamisesta, vaikka vainoajat samoja keinoja käyttävätkin. Vainosta on kyse, kun toiminnasta tulee uhrilleen tarkoituksellisesti pelkoa tuottavaa, toistuvaa toimintaa, joka luo uhrilleen jonkinlaisen uhan (Nikupeteri 2016, 44).

Vainoaminen on ollut suomessa rikos 1.1.2014 lähtien. Rikoslain (19.12.1889/39) mukaan ”Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Valtaosa vainon uhreista tuntee vainoajansa. Puolet kaikista vainoamiseen liittyvistä tapauksista saa alkunsa päättyneestä parisuhteesta. Useiden tutkimusten mukaan joka kymmenes nainen ja joka kahdeskymmenes mies on joutunut elämänsä aikana vainon kohteeksi. (Spitzberg & Cupach 2007, Häkkäsen 2008, 751 mukaan.)

5.1 Parisuhteen jälkeinen vaino

Parisuhteen jälkeinen vaino on lähisuhdeväkivallan muoto. Usein vainoamisen kohteeksi joutuu väkivaltaisesta suhteesta irrottautuva nainen, ja uhrin asioiden ja liikkeiden seuraaminen on yleensä alkanut jo parisuhteen aikana. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 27 - 28.) Parisuhteen jälkeinen vaino eroaa tuntemattomien ihmisten välisestä vainosta sekä luonteeltaan että kestoaltaan.

Parisuhteen jälkeen tapahtuva vainoaminen on kestoaltaan huomattavasti pidempiaikaista kuin toisilleen tuntemattomien välinen vaino. Kun tekijä on vainonnut uhriaan yli kaksi viikkoa, tekojen vakavuus yleensä kasvaa, toiminnasta tulee tungettelevampaa ja tekijän käyttäytyminen muuttuu yhä uhkaavammaksi. (Purcell ym. 2004, Häkkäsen 2008, 752 mukaan.)

Vainon erityispiirteinä tekijä saattaa uhrinsa pakottavan kontrolloinnin alaisuuteen. Vainoaja supistaa uhrinsa elintilan ja estää avun saamisen mahdollisuu-

det. Kontrollin alla uhri menettää mahdollisuutensa elää normaalia elämää. Tekijä voi pakottaa uhrin pakenemaan vainoajaansa ja katoamaan jälkiä jättämättä. Uhrin elämää varjostaa jatkuva turvattomuuden tunne, sillä vainoajan teot ovat usein ennakoimattomissa. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 28.)

Uhrin ja tekijän välinen aikaisempi parisuhde tekee vainoamisesta tekijälleen helpommin toteutettavaa. Entisellä puolisolalla on entuudestaan yksityiskohtaista tietoa kohteensa päivittäisistä rutiineista, harrastuksista, työstä ja tuttavista. Aikaisempi suhde myös mahdollistaa entistä yksityiskohtaisemman tiedon saannin vainon kohteesta. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 28.)

Jos uhri ja tekijä ovat olleet aikaisemmin seksuaalisessa kanssakäymisessä toistensa kanssa tai päättynyt suhde on ollut väkivaltainen, liittyy vainoamiseen myös kohonnut fyysisen väkivallan riski (Farnham ym. 2000, Nikupeteri & Laitinen 2017, 29 mukaan). Vaikka vainoamisella voi olla vakavia seurauksia ja se voi johtaa harvoissa tapauksissa jopa uhrin menehtymiseen (Kumpuniemi 2012, 22), uhrin jättävät silti tapauksia ilmoittamatta, sillä he pelkäävät, että heitä ei uskota tai viranomaisilla ei ole keinoja tilanteeseen puuttumiseksi. Osa taas suojelee tekijää, sillä kyse on heille ennestään tutusta henkilöstä ja ongelma mielletään yksityisasiaksi. (Logan 2010, 15.)

5.2 Kuinka tekijä toimii?

Tekijät toteuttavat itseään mitä mielikuvituksellisimmin teoin tavoitteidensa saavuttamiseksi. Useimmiten pitkäaikainen vaino on sekoitus lähes kaikkia tunnettuja lähisuhdeväkivallan muotoja. Internet on täynnä vainoamisen apuvälineitä myyviä verkkokauppoja, joista saa helposti hankittua niin gps-paikantimia kuin vakoiluohjelmiakin.

Yleisin vainon toteutustapa on uhrin häirintä soittamalla tälle ei-toivottuja puheluita tai lähettämällä viestejä niin tekstiviestien, sähköpostin kuin sosiaalisen median kanavien kautta. Fyysiset paikalle ilmestymiset tilanteissa, joissa tekijää ei ole paikalle kutsuttu, on myös vainoajalle tyypillistä toimintaa. Tekijä voi myös seurata uhriaan ja tarkkailla tämän tekemisiä. (Spitzberg 2002; Amar 2007, Nikupeterin 2016, 43 mukaan.) Viestien ja lähestymisten sisältö voi vaihdella eri tilanteissa mitä romanttisimmista rakkauden tunnustuksista henki-

rikoksella uhkaamiseen. Ei-väkivaltaiset teot, kuten lahjojen lähettäminen tai jatkuvat rakkauden tunnustukset, lasketaan myös vainokäyttämiseksi silloin, kun uhri kokee toiminnan uhkaavaksi ja häiritseväksi. (Nikupeteri 2016, 43.)

Tekijä saattaa myös tunkeutua uhrin kotiin ja rikkoa tämän omaisuutta (Logan 2010, 5). Myös uhrin toimien vakoilu kolmansien osapuolien kautta on mahdollista (Logan ym. 2006; Melton 2007, Loganin 2010, 5 mukaan). Yleensä kolmanneksi osapuoleksi ajautuu uhrin ja tekijän yhteinen lapsi. Lasta voidaan käyttää myös uhrin kontrolloinnin ja manipuloinnin välineenä. Tekijä voi kohdistaa myös varsinaista fyysistä väkivaltaa ja sen uhkaa uhriin, yhteisiin lapsiin, uhrin läheisiin tai perheen lemmikkieläimiin. (Nikupeteri ym. 2017, 108.) Osassa tapauksista uhri on joutunut myös seksuaalisen väkivallan uhriksi (Whyte ym. 2008 Kumpuniemen 2012, 22 mukaan).

Monen muun asian tavoin myös vaino on löytänyt tiensä internetiin. Useimmat vainoajat käyttävät fyysisen tarkkailun apuna erilaisia teknisiä laitteita, jolloin puhutaan teknisesti avustetusta seuraamisesta. Kun vainoaminen tapahtuu pääasiassa verkon välityksellä, puhutaan cybervainosta. (Perry 2012, 7.) Älypuhelimet ovat haavoittuvaisia seuraamiselle. Puhelimen sijainti on mahdollista paikantaa, ja kaikkea puhelimella tehtävää toimintaa voidaan tutkia esimerkiksi vakoiluohjelmien avulla (Piispa ym. 2017, 168).

Verkossa on myös mahdollista levittää tehokkaasti yksityiseksi tarkoitettua tai loukkaavaa materiaalia uhrista tarkoituksena pilata tämän maine ja näin hankaloittaa uuden kumppanin tai esimerkiksi työpaikan hankkimista. Tekijä voi myös luoda uhrille erilaisia käyttäjätilejä, joiden kautta hän voi esiintyä uhrina aiheuttaen niin taloudellista haittaa kuin vaaratilanteitakin. (Perry 2012, 15.)

Toiminnan motiivit ovat moninaisia ja vähäisestä vainoajiin kohdistuvasta tutkimuksesta johtuen myös osittain tuntemattomia. Usein taustalla on kuitenkin mustasukkaisuutta ja kontrollin menettämisen pelkoa. Tekijä voi myös tuntea kohdettaan kohtaan syvää vihaa tai rakkautta, minkä vuoksi ahdistelee uhriin. Osa tekijöistä saa myös nautintoa uhrin pelosta ja ahdingosta, mikä motivoi tekijää jatkamaan toimintaansa. (Kumpuniemi 2012, 16.) Toiminnan taka-

na voi olla myös halu palata menetettyyn parisuhteeseen tai kyvyttömyys hyväksyä tapahtunutta eroa (Kinnunen ym. 2017, 199).

Moni vainoaja kärsii erilaisista persoonallisuushäiriöistä, mutta psyykkiset sairaudet ovat harvinaisia. Usein taustalla on myös päihdeongelmia ja aikaisempaa rikoshistoriaa. (Häkkänen 2008; Cupach & Spitzberg 2006, Kumpuniemen ym. 2017, 213 mukaan.)

5.3 Vainon vaikutukset

Vainolla on monenlaisia vaikutuksia niin uhriin kuin hänen lähipiiriinsäkin. Pahimmassa tapauksessa vaino lamauttaa uhrin koko elämän. Jatkuva häirintä, uhkailu ja mahdolliset väkivallan teot voivat pakottaa uhrin piiloutumaan ilman mahdollisuutta pitää yhteyttä aikaisempaan lähipiiriinsä. Uhri voi joutua muuttamaan ja vaihtamaan kaikki yhteystietonsa, jotta hänen olinpaikkansa pysyisi salassa. (Kamphuis & Engelkamp 2001, Häkkänen-Nyström 2017, 90 mukaan.)

Useimmat vainon uhrit saavat vainon seurauksena psyykkisiä ja fyysisiä oireita. Masennus ja erilaiset traumaperäiset häiriöt ovat yleisiä vainon uhrien keskuudessa. (Logan ym. 2006, Kumpuniemen 2012, 24 mukaan.) Psykkistä kuormittavuutta lisää pelko siitä, että vaino ei lopu. Vainotun elintila supistuu ja normaalien rutiinien suorittamisesta tulee mahdotonta pelon ja väkivallan uhan alla. Tekojen mielivaltaisuus ja ennakoimattomuus luovat perustaa turvattomuudelle. Epäluuloisuus kasvaa ja uhri voi menettää luottamuksensa myös kaikkein lähimpiin ihmisiin kokiessaan näiden olevan liitossa vainoajan kanssa. Vainoaja myös pyrkii toiminnallaan estämään kaikki uhrin itsenäistymisyrietykset. Tällä on myös taloudellista vaikutusta uhrin elämään, sillä työ- tai opiskelupaikan saaminen voi kiihdyttää vainoajan toimintaa entisestään. (Nikupeteri 2016, 34 - 35.)

Kun kyse on eron jälkeisestä vainosta, tekijän käyttämän fyysisen väkivallan todennäköisyys kasvaa. Jopa 75 % eron jälkeisen vainon uhreista, joita oli uhattu väkivallalla, joutuivat tekijän pahoinpitelemiksi (Logan 2010; Thomas ym. 2008, Kumpuniemi ym. 2017, 215 mukaan). Vaikka henkirikokset ovat harvinaisia, myös Suomessa vainon uhreja on päätynyt vainoajansa surmaa-

miksi. Esimerkiksi vuonna 2009 sattuneessa Sellon ammuntatapauksessa mies surmasi entisen naisystävänsä, neljä sivullista ja lopuksi itsensä. Surmatyön taustalla oli eron jälkeistä vainoamista, johon uhri yritti saada apua useita kertoja. (Nikupeteri 2016, 37.)

Vainon vaikutukset eivät rajoitu yksistään vainon uhriin, vaan heijastuvat usein myös vainotun lähipiiriin. Vainotun ystävät ja sukulaiset voivat joutua suoraan tai epäsuorasti vainoajan toiminnan kohteiksi. Vainotun lähipiiri voi myös kuormittua auttaessaan vainon uhria. Lähipiirissä oleville ihmisille voi olla haasteellista löytää omaa asemaansa tilanteessa, ja suhde uhriin voi muuttua tai katketa kokonaan. Läheinen voi myös alkaa syyttää itseään tilanteesta, koska ei ollut tajunnut uhrin tilannetta aikaisemmin. (Pohjoisvirta & Kaasinen 2017, 132 - 133.)

Myös läheiset voivat joutua uhkailun kohteiksi. Tekijä voi käyttää heitä tiedonhankintaväylänä tai kohdistaa heihin suoranaista väkivaltaa pahoinpitelyistä surmaamiseen saakka. Myös vainotun lähipiirille voi tilanteesta syntyä tunne-elämän ja psykososiaalisia ongelmia. (Nikupeteri 2016, 57.)

Yhteisten lasten asema vainon keskellä on haasteellinen. Lapsi voi joutua vainon välikappaleeksi, ja tekijä voi yrittää tehdä lapsesta liittolaisensa toista vanhempaa vastaan (Logan 2010, Kumpuniemen 2012, 19 mukaan). Tekijä voi käyttää lapsia vaatimustensa välikappaleina myös uhkaamalla uhria heihin kohdistuvalla väkivallalla ja kaappaamisen mahdollisuudella (Nikupeteri 2016, 58). Tekijä voi yrittää pitää yhteyttä entiseen kumppaniinsa tapaamisoikeuden varjolla ja vaatia lasten tapaamista esimerkiksi lasten ja entisen kumppanin kodissa (Nikupeteri & Laitinen 2013; Nikupeteri 2016; Nikupeteri 2016, Kinnunen 2016, 14 mukaan).

Pahimmassa tapauksessa lapsi elää koko lapsuutensa pelon ja henkisen väkivallan monimutkaisen verkon alla. Lapsi saattaa ottaa tilanteessa sovittelijan roolin tai kantaa jatkuvaa huolta uhrin puolesta. Useat lapset joutuvat myös näkemään ja kokemaan fyysistä väkivaltaa. Väkivaltaisessa ympäristössä kasvamisella on suuri vaikutus lapsen kehitykseen, ja usein väkivallalle altistuneet lapset kärsivät erilaisista psyykkisistä oireista. (Nikupeteri ym. 2017, 102 - 106.)

5.4 Vainosta selviäminen

Ensimmäinen askel selviämiseen on tuoda tilanne viranomaisten tietoon. Väkivaltatilanteita varten Suomessa on käytössä moniammatillinen riskien arvioinnin kokous eli MARAK-toimintamalli. Mallin ajatuksena on, että väkivallan uhri saa mahdollisimman laajan viranomaisten avun tilanteeseensa yhdellä ilmoituksella. Ensimmäisenä ilmoituksen vastaanottanut viranomainen tekee yhdessä uhrin kanssa riskien kartoituksen valmiin, esimerkiksi THL:lta (2018a) saatavan, lomakkeen avulla (liite 1). Jos riskien kartoituksen aikana ilmenee, että tilanteessa on olemassa vakavan väkivallan uusiutumisen riski, asia käsitellään moniammatillisessa työryhmässä, jossa usean alan viranomaiset tekevät uhrille turvasuunnitelman. Turvasuunnitelman tarkoituksena on lisätä uhrin ja muun perheen turvallisuutta ja ennaltaehkäistä tulevan väkivallan uhkaa. (Essel ym. 2017, 58; Piispa ym. 2017, 153 - 155.) Turvasuunnitelman tekemistä varten on tarjolla THL:n (2018b) laatima valmis lomakepohja (liite 2).

Jos MARAK-prosessin aikana tulee ilmi, että asiakas on vainon uhri, voidaan tilannetta jatkokartoittaa Sheridanin ja Robertsin vuonna 2011 kehittämällä ja THL:n (2018c) suomentamalla lomakkeella (liite 3), jonka pohjana toimivat noin puolentoista tuhannen vainoa kokeneen ihmisen kokemukset vainosta. Lomakkeella pyritään selvittämään vainoamiseen liittyvää väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä. Myös mahdollisen digitaalisen vainon riski on kaikissa vainotapauksissa syytä selvittää. (Piispa ym. 2017, 153 – 155.) Digitaalisen vainon uhan selvittämisessä voidaan käyttää apuna Varjo-hankkeen (2018) laatimaa lomaketta digitaalisen vainon kartoittamiseksi (liite 4).

Vainotun tulee katkaista kaikki yhteydenpito vainoajaansa. Kaikki tapaamiset hoidetaan viranomaisteitse, jolloin uhrin ja tekijän ei tarvitse kohdata toisiaan. Uhri voi hakea lähestymiskielloa (Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898) teki jälle, ja voimassa olevan lähestymiskiellon rikkomisesta tulee tehdä jokaisella kerralla rikosilmoitus, jotta lähestymiskiellosta olisi hyötyä uhrille. Lähestymiskiellon voi hakea myös lapsia varten, jos heihin kohdistuu väkivallan uhka. (Piispa ym. 2017, 158 - 159.)

Asuinpaikan vaihto ja uuden osoitteen salaaminen esimerkiksi turvakieltoa hakemalla ovat hyviä keinoja vainon hillitsemiseksi, jos osoitetiedot eivät vuo- da tekijän tietoon. Turvakieltoa tulee hakea ennen osoitteen muuttamista. (Piispa ym. 2017.) Voimassaoleva turvakielto estää henkilön osoite- ja koti- kuntatietojen luovuttamisen väestötietojärjestelmästä muille kuin viranomaisil- le. Turvakieillon myöntää maistraatti, jos osoitetietojen luovuttamisen katso- taan vaarantavan hakijan turvallisuutta. Turvakielto on aluksi voimassa viiden vuoden ajan, jonka jälkeen sen voimassaoloa jatketaan kaksi vuotta kerral- laan. (Maistraatti 2018.)

Muuttamisen jälkeen uusi asunto kannattaa suojata murtautumista vastaan esimerkiksi parantamalla ovien murtosuojausta. Asentamalla hälytysjärjestel- mä ja kameravalvonta voidaan turvallisuutta lisätä entisestään. Apuvälineitä kodin turvaamiseen saa hankittua turva-alan yrityksiltä. Vainotilanteissa on mahdollista hakea avustuksia turvavälineiden hankkimiseen viranomaisilta tai vaatia korvauksia niiden kustannuksista tekijältä. Myös asunnon sijaintiin tulee kiinnittää huomiota. Olisi hyvä, jos asunnossa ei olisi ikkunoita maan tasalla. (Piispa ym. 2017, 160 - 162.) Asunnon tulisi sijaita paikalla, johon hälytetty apu ehtii riittävän nopeasti paikalle.

Suosittelavaa olisi suojautua myös digitaaliselta vainolta. Ensimmäisten asioi- den joukossa tulee vaihtaa kaikki salasanat. Salasanojen tulisi olla turvallisia ja vaikeasti arvattavia. Puhelin ja tietokone tulee myös suojata salasanoin, jotta niihin ei voida tietämättä asentaa vakoiluohjelmia. Tietokoneeseen on hankittava viruksentorjuntaohjelma, joka tunnistaa myös vakoiluohjelmat. Pu- helimeksi olisi hyvä hankkia halpa puhelin, jolla voi vain soittaa ja lähettää tekstiviestejä. Niihin puhelimiin ei voi asentaa ohjelmia, eikä niissä yleensä ole gps-paikannusta. (Perry 2012, 7 - 42.)

On oltava huolellinen siinä, mitä jakaa sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisen median käytöstä ei koskaan saa tehtyä täysin turvallista, ja siksi tulee käyttää suurta harkintaa omissa toimissaan. Valokuvista on mahdollista tunnistaa si- jainti, ja usein jaettu sisältö sisältää myös jakajansa paikannustietoja. Pilvipal- veluiden käytöstä luopumista on syytä harkita, koska ne ovat tietoturvariski. Muutenkin on hyvä pitää oma digitaalinen jalanjälkensä mahdollisimman pie- nenä, jotta jäljittämisestä verkossa tulisi mahdollisimman vaikeaa. Kannattaa

opettaa myös ystävät ja läheiset huolehtimaan turvallisuudesta verkossa. On myös hyvä ottaa huomioon lasten käyttämien laitteiden turvallisuus. Kaikki laitteet, joilla saa yhteyden tietoverkkoihin, autosta pelikonsoliin, muodostavat mahdollisuuden digitaaliselle vainolle. (Perry 2012, 7 - 42.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa Varjo-hankkeelle sosiaalisessa mediassa toteutettavaan kampanjointiin soveltuva videosarja parisuhteen jälkeisestä vainosta ja sen vaikutuksista eri sidosryhmiin. Videot julkaistaan Varjo-hankkeen sosiaalisen median kanavilla noin viikon välein. Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä Varjo-hankkeen työtä tunnetuksi, lisätä ihmisten tietoutta vainosta sekä markkinoida Nollalinjan auttavaa puhelinta.

7 PROSESSIKUVAUS

Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, joka on yhdistelmä käytännön tuotteen kehittämistä ja raportointia. Toiminnallisen opinnäytetyön luonteeseen kuuluu työelämälähtöisyys ja sen tulisi osoittaa ammatillisia valmiuksia. (Vilka & Airaksinen 2003, 9 – 10.) Työn teoreettinen viitekehys on esitelty opinnäytetyön raportin aikaisemmissa luvuissa. Lopputuotteena opinnäytetyölle syntyi seitsemän vainoaiheista videota, joita käytettiin Varjo-hankkeen sosiaalisen median markkinoinnissa, tavoitteena tehdä vainoa ilmiönä näkyvämmäksi. Seuraavissa luvuissa käydään läpi videoiden tekemisen vaiheet ideasta valmiiksi videoksi.

7.1 Videoiden suunnittelu

Videoiden suunnittelu aloitettiin yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Yhteisissä tapaamisissa ja sähköpostilla käydyissä keskusteluissa kartoitettiin, millaisia videoita kampanjointia varten tehtäisiin. Tapaamisten tuloksena saatiin aikaiseksi alustava suunnitelma, jonka pohjalta videoille ryhdyttiin kehittämään alustavia käsikirjoituksia. Suunnitelmaan on kirjattu ajatuksia videoiden aiheista ja niissä toistuvista teemoista (liite 5).

Videoiden ollessa vielä ideointivaiheessa yhteistyökumppaniksi kampanjointiin saatiin mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, joka oli lanseeraamassa vä-

kivaltaongelmiin keskittyvää auttavaa puhelinta, Nollalinjaa. Nollalinja on Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen yleissopimuksen eli Istanbulin sopimuksen vaatimusten mukainen matalan kynnyksen palvelu väkivallan uhreille ja heidän läheisilleen. Myös eri alojen ammattilaisilla on mahdollisuus saada neuvontaa väkivaltaan liittyvissä asioissa, jos he tarvitsevat sitä asiakastyössään. Suomi on liittynyt Istanbulin sopimukseen vuonna 2015. (Nollalinja 2018.)

Nollalinja palvelee asiakkaita vuorokauden ympäri numerossa 080 005 005. Puhelu on Suomesta soittaessa asiakkaalle maksuton. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen järjestämän palvelun tuottaa Setlementti Tampere Ry. (Nollalinja 2018.)

THL:n edustajien kanssa käydyssä videoneuvottelussa käsiteltiin myös opinnäytetyöhöni liittyviä videoita. Kaikkiin videoihin tuli liittää Nollalinjan yhteystiedot ja videoiden pituudeksi sovittiin 2 - 3 minuuttia, jotta ne soveltuisivat mahdollisimman hyvin esitettäväksi sosiaalisessa mediassa. Näin ollen videoiden luonne muuttui opetusvideosta enemmän informatiiviseksi mainokseksi.

Kun videoiden muoto oli selvillä, aloitin tiedon keräämisen käsikirjoittamisen tueksi. Käytössäni oli runsas määrä Varjo-hankkeen keräämiä materiaaleja, kuten lehtileikkeitä, artikkeleita ja muuta lähdemateriaalia. Tietoa haettiin myös Medic- ja Cinahl-tietokannoista sekä Terveysportista. Hakusanoina tiedonhaussa käytettiin sanoja vaino, parisuhteen jälkeinen vaino ja lähisuhdeväkivalta sekä englanninkielisiä sanoja stalking, post-separation stalking, digital stalking ja domestic violence. Siinä missä lähisuhdeväkivaltaa käsitteleviä artikkeleita löytyi runsaasti, huomasin, että vaino on Suomessa suhteellisen vähän tutkittu asia ja materiaalia on melko vähän saatavilla.

Kirjallisten lähteiden tutkimisen lisäksi tein taustatyötä haastattelemalla kahta varjo-hankkeen työntekijöille ilmoittautunutta vapaaehtoista kokemusasiantuntijaa. Kokemusasiantuntija on henkilö, joka on saanut koulutuksen kokemusasiantuntijaksi ja jolla on omakohtaista kokemusta aiheesta, jonka kokemusasiantuntijana hän toimii (Hietala & Rissanen 2015, 13). Tässä kontekstissa kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on kokemusta vainon uhrina olemisesta.

Haastattelut tapahtuivat puhelimitse. Haastattelussa ei ollut kysymyksiä, vaan haastateltava sai vapaasti kertoa omista kokemuksistaan vainoon liittyen. Haastateltavia pyydettiin kuitenkin kertomaan, millaisia tunteita teot heissä herättivät. Päällimmäisinä tunteina esiin nousivat pelko, ahdistus ja epätoivo. Tekijän toiminta aiheutti haastelluissa myös suoranaista vihaa ja turhautumista. Haastateltavien yksityisyyden suojelemiseksi haastattelusta ei tehty muita muistiinpanoja kuin lista keskusteluiden aikana esiin tulleista tunteista. Videoiden toteutuksessa on pyritty välttämään yksityiskohtaisia yhtymäkohtia haastateltavien kokemuksiin.

Tietoja kerättiin videoille aiemmin suunniteltujen runkojen (liite 5) ympärille. Ensimmäinen video ”Lapsena vainon varjossa” tarkastelee vainoa lapsen näkökulmasta. Seuraavassa videossa ”Vaimosta vainotuksi” kuvataan naisen näkökulmasta, kuinka päättynyt parisuhde muuttuu vainoamiseksi. Sarjan kolmannen videon ”Ikuisesti minun” tarkoituksena on kuvata vainoavan miehen mielenmaisemaa, kun taas neljäs video ”Luotuja toisillemme” katsoo maailmaa vainoavan naisen silmin. Viidennessä videossa ”Irti vainon kahleista” mietitään keinoja vainosta selviämiseen. Kuudennen videon ”Vainoa verkossa” aiheena on nuorten tekemä vaino ja kohteen häpäiseminen sosiaalisessa mediassa. Sarjan viimeisenä videona nähdään ”Vaino ei tunne välimatkaa”, jolla on tarkoitus kuvata tilannetta, jossa vainoaminen on mahdollista, vaikka ei oltaisi edes saman valtion rajojen sisällä.

Aiheiden suunnittelun jälkeen oli vuorossa videoiden käsikirjoitusvaihe. Lähdin käsittelemään videoita mainoksina. Pepe Teirikarin (2003, 119 - 120) mukaan yhteiskunnallinen mainos voi käsitellä erilaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä, kuten päihdevalistusta, poliittisia näkökantoja tai kuten tässä tapauksessa, väkivaltaa. Hyvää yhteiskunnallista mainosta tehdessä tulee tekijän miettiä, mihin asiaan, ajatuksiin ja asenteisiin hän haluaa mainoksellaan vaikuttaa. Lisäksi on hyvä pohtia, millaisissa tilanteissa epähyväksyttävää käytöstä ilmaantuu ja voiko käytökseen ylipäättään vaikuttaa.

Mainoselokuvia on olemassa useita lajityyppejä. Vainovideoiden kohdalla on pyritty tarinamuotoiseen ilmaisuun. Tarinallisessa mainoksessa on oltava juoni, joka vangitsee katsojansa. Mainoksen ydin on sen idea, tässä tapauksessa

kuvata vainoa sen kokijan näkökulmasta. Jos mainoksessa on henkilöahmoja, niillä on kaikilla oltava merkitys tarinan kulun kannalta. (Teirikari 2003, 123 - 124.) Käsikirjoituksen olennainen osa on kohtausluettelo, jonka avulla videon rakenne suunnitellaan. Jokainen kohtaus on aikaan tai paikkaan sidottu kerronnallinen kokonaisuus, ja aina ajan tai paikan vaihtuessa siirrytään myös seuraavaan kohtaukseen. Kohtausluettelo toimii kuvausten runkona. (Ailio 2015, 9 - 10.)

Videoiden kuvamateriaalin käsikirjoituksena toimi listaus tarvittavista kohtauksista ja niihin liittyvistä tunteista. Esimerkiksi ensimmäisen videon ”Lapsena vainon varjossa” käsikirjoitus (liite 6) mahtuu muutamaan riviin. Kuvamateriaalin lopullinen toteutus muovautui kuvauspaikalla. Kuvauksiin ei ollut olemassa budjettia, joten kohtausien toteutus oli tehtävä käyttöön saaduilla resursseilla. Lisäksi käsikirjoitin tarinat jokaisen videon kertojalle. Lopullinen äänien suunnittelu ja toteutus tapahtui videomateriaalin kuvaamisen jälkeen.

7.2 Videoiden toteutus

Alkuperäisenä ajatuksena oli hankkia näyttelijät videoille Mikkelin poika- ja tyttöteattereilta. Aikataulumuutosten ja päällekkäisyyksien vuoksi yhteistyö ei kuitenkaan onnistunut. Yhtä poikateatterin näyttelijää lukuun ottamatta videoiden esiintyjät hankittiin tutuista ja sukulaisista. Pääsin myös itse kameran eteen useammalla videolla. Kaikilta videointiin osallistuneilta on suullinen lupa kuvatun materiaalin käyttöön ja julkaisemiseen. Ainoan mukana olleen alaikäisen kohdalla lupa on varmistettu myös henkilön huoltajilta. Kuvaukset suoritettiin pääasiassa julkisilla paikoilla, jolloin perustuslain mukaan kuvaamiseen ei tarvita lupaa (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Julkaisemiselle on olemassa rikoslain (19.12.1889/39) 24. luvun asettamia rajoituksia, mutta videoilla ei esiinny ulkopuolisia henkilöitä. Kuvauksissa käytetty asunto oli kiertävän perhekeskus Kiepin silloinen toimitila, jonka käyttöön saatiin lupa Kiepin työntekijöiltä.

Kuvausvälineenä käytettiin älypuhelimia, sillä ammattimaisempaa kuvauskalustoa ei ollut saatavilla. Kuvaamisen pääsääntö on, että kohde liikkuu, mutta kamera ei. Jos kamera liikkuu, liikkeen on oltava perusteltua. (Leponiemi 2010, 116.) Kuvatuilla videoilla kameran liike kuvaa kokijan näkökulmaa, joten

kameran liike on tässä tapauksessa perusteltu tehokeino, joka ei tunnu liian häiritsevältä lyhyessä videossa vaan kuljettaa tarinaa eteenpäin.

Kohtauksia kuvattiin käsikirjoituksen mukaisessa järjestyksessä, kohtaus kerrallaan, niin monta kertaa, että kuvamateriaalia oli riittävästi jälkikäsitteilyä varten. Jokaista muutaman minuutin mittaista videota varten tehtiin kuvauksia 2 - 4 tuntia kerrallaan. Käsittelemätöntä videomateriaalia syntyi kuvauksien tuloksena 15 - 30 minuutin verran.

Kuvaamisen jälkeen oli vuorossa kuvamateriaalin jälkikäsitteily. Editointi tehtiin käyttämällä Filmora Wondershare -ohjelmaa, jolla videoita voidaan leikata, niihin voidaan lisätä tekstiä ja tehosteita sekä käsitellä videon ääniraitoja. Editoinnin tarkoituksena on palauttaa kuvattu materiaali vastaamaan käsikirjoitusta niissä rajoissa kuin kuvattu materiaali antaa siihen mahdollisuuden (Allio 2015, 57). Opinnäytetyöni videoista pyrin tekemään mahdollisimman ehjiä kokonaisuuksia oman osaamiseni rajoissa. Yhdistellyn kuvamateriaalin tarkoituksena oli kuvata käsikirjoitettua tarinaa. Hyvässä editoinnissa lopputuloksesta tulee kiinnostava, se tavoittaa kohdeyleisönsä ja on rytmiltään ehjä kokonaisuus, joka on kestoltaan tarkoitukseen sopiva (Editointi s.a). Editointivaiheessa videoihin liitettiin mukaan myös Nollalinjan, Raha-automaattiyhdistyksen sekä Varjo-hankkeen visuaaliset materiaalit. Videoiden jälkikäsitteilyyn käytettiin aikaa 3 - 4 tuntia videota kohden.

Lukijat lukivat käsikirjoitetut tarinat älypuhelimien ääninauhuriin, josta saatava äänitiedosto yhdistettiin kuvamateriaaliin. Äänen ja kuvan yhdistäminen lisää viestin ymmärrettävyyttä (Leponiemi 2010, 154). Näin saatu lopputulos jäi kuitenkin vielä kaipaamaan jotain, joten päätin hankkia videoille musiikkia. Musiikilla voidaan vaikuttaa videon tunnelmaan, ja se lisää videon muistettavuutta (Teirikari 2003, 129). Käytetty musiikki ei saa olla ristiriidassa videon sisällön kanssa, jotta lopputuloksesta tulee uskottava eikä vain tahattomasti koominen (Leponiemi 2010, 156). Pitkän etsinnän jälkeen musiikiksi videoille valikoitui Mattia Vlad Morleon säveltämä teos Hidden Words, johon hankin internetjulkaisun kattavan lisenssin Jamendo-palvelun kautta. Kappaleen nimi ja säveltäjätiedot ovat hyvän tavan mukaisesti nähtävillä jokaisen julkaistun videon yhteydessä.

Videoiden valmistumisen jälkeen ne toimitettiin toimeksiantajalle pilvipalvelun kautta. Videoiden julkaisemisesta vastasi Viola Ry:n järjestösihteeri. Ensimmäinen video esitettiin tammikuussa 2017 lapsityön seminaarissa Helsingissä, jonka jälkeen se ladattiin Youtube-suoratoistopalveluun. Loput kuusi videoita julkaistiin noin viikon välein edellisestä julkaisusta. Videot ovat löydettävissä Varjo-hankkeen kotisivuilta materiaalipankista otsikon oppilastyönä tehtyjä vainovideoita alta osoitteesta www.varjohanke.fi/materiaalit/.

8 POHDINTA

Toiminnallisen opinnäytetyön lähtökohta on työelämälähtöisyys (Vilkkä & Airaksinen 2003, 10), ja siihen tavoitteeseen opinnäytetyössäni päästiin. Lopputuloksena syntyneitä seitsemää vainoaiheista videota käytettiin hankkeen kampanjoinnissa. Työn kirjoittamisen ajankohtana videoilla on yhteensä noin 1500 katselukertaa. Katseluiden määrä on melko vähäinen, mutta suhteutettuna Viola Ry:n Youtube-kanavan tilaajamäärään, joka on 11 henkilöä, katseluita on kertynyt kohtuullinen määrä. Videoiden hyötyä toimeksiantajalle on vaikea määrittellä ilman siitä tehtyä kyselytutkimusta.

Videoiden tekeminen oli kokonaisuutena opettavainen kokemus. Yllätyin siitä, kuinka paljon työtä vaaditaan lyhyenkin videon tekemiseen. Matkan varrella oli joitakin onnistumisen hetkiä, ja ajoittain olin tyytyväinen myös aikaansaamaani lopputulokseen. Vuosi videoiden tekemisen jälkeen niitä katsoessani olen kuitenkin sitä mieltä, että osan videoista olisi voinut tehdä paljon paremminkin. Sain opinnäytetyöprojektiltani mielestäni paljon. Pääsin tutustumaan itselleni käytännössä tuntemattomaan ilmiöön todella laajasti ja toivon, että siitä on minulle vielä hyötyä tulevaisuudessa. Oman työn organisointiin ja aikataulutamiseen olisin voinut työtä tehdessäni kiinnittää paljon enemmän huomiota.

Ammattikorkeakoulujen tutkimuksen luonne on olla työelämän soveltavaa tutkimusta, jonka tavoitteena voi olla tuotteiden tai palveluiden kehittäminen tai tuottaminen (Vilkkä 2015, 19). Tässä opinnäytetyössä tutkimus tähtää videoiden sisällön oikeelliseen tuottamiseen riittävän teorian pohjalta. Suomessa vaino on melko vähän tutkittu aihe. Lähteitä etsiessä alkoi nopeasti törmätä samoihin tutkijoihin kerta toisensa jälkeen. Työn luotettavuuden lisäämiseksi on lähteitä pyritty käyttämään mahdollisimman laajasti ja tiedon ajantasaisu-

teen on pyritty kiinnittämään mahdollisimman hyvin huomiota. Myös käytettyjen lähteiden aiheen rajaukseen on kiinnitetty huomiota. Kotimaisten lähteiden lisäksi aiheen tarkastelussa on käytetty ulkomaalaisia lähteitä materiaalin laajentamiseksi. (Viskari 2009, 56 - 57; Vilkkä & Airaksinen 2003, 72 - 73.)

Vaikka syntyneiden videoiden taustalla on tutkittua tietoa, kokemustietoa ja asiantuntijatietoa, ovat ne silti vain yhden ihmisen käsitys vainosta. Vaikka yrittäisikin tehdä videoista mahdollisimman objektiivisia, käsittelee aihetta silti aina oman ymmärryksensä kautta. Toisen ihmisen tekemänä videoiden sisältö, näkökulma ja painotukset voisivat poiketa suuresti tekemistäni videoista, vaikka ne tehtäisiin samalla tietopohjalla. Videoiden tarkoituksena ei kuitenkaan ole olla kaikenkattavia tietopaketteja vainosta, vaan enemmänkin herättää vastaanottajassa halun oppia aiheesta enemmän.

Eettisessä työskentelyssä on kyse ratkaisujen tekemisestä sen suhteen, mikä on oikein ja mikä väärin. Valintojen eettisyys ei kuitenkaan ole aina yksiselitteistä. (Viskari 2009, 108; Clarkeburn & Mustajoki 2007, 22.) Työssä on pyritty noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012, 6) antamia hyvän tieteellisen käytännön sääntöjä viittaamalla asianmukaisesti tekstissä käytettyihin lähteisiin ja käyttämällä olemassa olevia lähteitä. Videoita tehtäessä merkittävin eettinen ratkaisu kohdallani oli jättää yhteisönäkökulmaa käsittelevä video tekemättä. Aiheen kohdalla tulin lopputulokseen, että käytössäni olevilla resursseilla ja osaamisella videon tekeminen ei olisi mahdollista niin, että siitä ei tulisi tahattomasti leimaava tai loukkaava. Sellaisen videon tekeminen ei olisi ollut yhdenkään videoihin liitettävän osapuolen edun mukaista. Myös muissa videoissa pyrittiin välttämään kaikkea loukkaavaa materiaalia.

Vainosta tiedottaminen on mielestäni tärkeää, jotta ilmiötä opittaisiin tunnistamaan laajemmin. Jatkossa voitaisiin tehdä videoita erityisryhmille, esimerkiksi käännettyjä videoita maahanmuuttajille, viittomakielisiä tai tekstitettyjä videoita kuulovammasta kärsiville ja informatiivisia videoita ammattiryhmille, jotka voivat työssään kohdata vainoa. Tutkimusta olisi mahdollista tehdä esimerkiksi palveluiden saavutettavuudesta vainotapauksissa. Vainon saralla riittää vielä paljon tutkittavaa ja selvitettävää niin teorian kuin käytäntöjenkin tasolla.

LÄHTEET

Ailio, J. 2015. Vähän parempi video. Opas laadukkaaseen videon suunnitteluun ja toteutukseen. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522165831.pdf> [viitattu 20.1.2018].

Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.

Editointi. s.a. www-dokumentti. Ei päivitystietoa. Saatavissa: <http://myy.haaga-helia.fi/~woljo/video/editointi.htm> [viitattu 20.1.2018].

Essel, S. Rantanen, T. & Rossinen, J. 2017. Väkivaltarikokset. Teoksessa Åberg L-K. (toim.) 2017. Rikoksen uhrin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hautamäki, J. 2013. Mikä minuun meni. Tositarinoita suomalaisesta perheväkivallasta. Helsinki: Gummerus.

Hietala, O & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Helsinki: Unigrafia Oy.

Häkkänen, H. 2008. Vainoaminen. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo97156.pdf> [viitattu 2.1.2018].

Häkkänen-Nyström, H. 2017. Vainon uhri vai vainon uhriksi tekeytyvä lapsen vanhemmasta vieraannuttaja?. Teoksessa Laitinen, M., Kinnunen, J. & Hannus, R. Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrin selviytymisen tukeminen. E-kirja. Saatavissa: https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon [viitattu 4.1.2018], 83 – 101.

Kinnunen, J. 2016. Kun väkivalta ei päättynyt eroon. Tutkimus lastenvalvojien työkäytännöistä eron jälkeisen väkivallan ja vainon tilanteissa. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.varjohanke.fi/wp-content/uploads/2015/05/Kinnunen.pdf> [viitattu 2.1.2018].

Kumpuniemi, M. 2012. Nyt sinulle vasta sitten vaikeudet alkavatkin!. Väkivaltaan johtanut vainoaminen parisuhdekontekstissa. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130064/urn_nbn_fi_uef-20130064.pdf [Viitattu 1.1.2018].

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980.

Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898.

Lehti, M. 2017. Henkirikoskatsaus 2017. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/175210> [viitattu 4.1.2018].

Lehtonen, A. & Perttu, S. 1999. Naisiin kohdistuva väkivalta. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Leponiemi, K. 2010. Videokuvaus. Taitoa ja tekniikkaa. Jyväskylä: WSOYpro Oy.

Logan, T.K. 2010. Research on Partner Stalking. Putting the Pieces Together. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://victimsofcrime.org/docs/Common%20Documents/Research%20on%20Partner%20Stalking%20Report.pdf?sfvrsn=0> [viitattu 10.1.2018].

Maistraatti. 2018. Turvakielto. www-dokumentti. Ei päivitystietoa. Saatavissa: https://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/kotikunta_ ja_ vaestotiedot/Turvakielto/ [viitattu 18.1.2018].

Marttala P. 2011. Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, R. Mehtola, S., Natunen, L. & Ojuri, A. Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy, 37 - 50.

Naisten linja. 2017. Henkinen väkivalta. www-dokumentti. Ei päivitystietoa. Saatavissa: <https://www.naistenlinja.fi/tietoa-vakivallasta/vakivallan-muodot/henkinen-vakivalta/> [viitattu 22.12.2017].

Nikupeteri, A. 2016. Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62627/Nikupeteri_Anna_ActaE_204_pdfA.pdf?sequence=2 [viitattu 8.1.2018].

Nikupeteri, A. & Laitinen, M. 2017. Vaino väkivaltana ja yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa Laitinen, M. Kinnunen, J. & Hannus R. Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. E-kirja. Saatavissa: https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon [viitattu 12.1.2018], 19 - 35.

Nikupeteri, A. Ervasti, P. Marttala, P. & Laitinen, M. 2017. Vaino lasten ja nuorten arjessa. Teoksessa Laitinen, M., Kinnunen, J. & Hannus R. Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. E-kirja. Saatavissa: https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon [viitattu 6.1.2018], 102 - 126.

Nollalinja. 2018. Tietoa nollalinjasta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.nollalinja.fi/tietoa-nollalinjasta/> [viitattu 20.1.2018].

Perry, J. 2012. Digital stalking. A guide to technology risks for victims. Saatavissa: https://www.womensaid.ie/download/pdf/digital_stalking_guide_v2_nov_2012.pdf [viitattu 8.1.2018].

Piispa, M. Hannus, R. & Valtonen, U. 2017. Vainon tunnistaminen, riskiarviointi ja turvasuunnitelma. Teoksessa Laitinen, M., Kinnunen, J. & Hannus R. Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. E-kirja. Saatavissa: https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon [viitattu 11.1.2018], 153 - 165.

Pohjoisvirta, R. & Kaasinen, K. 2017. Läheisenä vainotun arjessa. Teoksessa Laitinen, M., Kinnunen, J. & Hannus R. Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. E-kirja. Saatavissa: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon [viitattu 12.1.2018], 126 - 137.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Siukola, R. 2014. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. Tampere: Juvenes Print.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Teirikari, P. 2003. Mainoselokuva. Teoksessa Hirvonen, E (toim.). Käsikirjoittaminen. Helsinki: Art house Oy, 113 - 132.

THL. 2017. Lastensuojelu 2016. Tilastoraportti 43. PDF-dokumentti. Päivitetty 23.11.2017. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3 [viitattu 27.12.2017].

THL. 2018a. MARAK-riskinarviointilomake. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.thl.fi/documents/605877/1663634/marak_riskinarviointilomake_suomi.pdf/c3714af4-9d8a-4591-a0ab-222d525fa551 [viitattu 22.1.2018].

THL. 2018b. Henkilökohtainen turvasuunnitelma. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.thl.fi/documents/605877/747474/THL_henkilökohtainen_turvasuunnitelma_A4.pdf [viitattu 22.1.2018].

THL. 2018c. Lomake häirinnän ja vainon kartoittamiseen. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/documents/605877/1663634/Lomake+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ja+vainon+kartoittamiseen.pdf/5a5b69ad-a692-47af-947c-081ca707671f> [viitattu 22.1.2018].

Tutkimustieteellinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf [viitattu 21.1.2018].

Varjo-hanke. 2015. Varjo-hanke. www-dokumentti. Päivitetty 6.5.2015. Saatavissa: <http://www.varjohanke.fi/varjo-hanke/> [viitattu 17.12.2017].

Varjo-hanke. 2018. Lomake digitaalisen vainon kartoittamiseen. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.varjohanke.fi/wp-content/uploads/2016/11/Lomake-digitaalisen-vainon-kartoittamiseen-PDF.pdf> [viitattu 22.1.2018].

Varjo-hanke. s.a. Haluan elää, en vain olla hengissä. Opas vainotulle. PDF-dokumentti. Ei päivitystietoa. Saatavissa: http://www.varjohanke.fi/wp-content/uploads/2015/12/Parisuhdevaino-KasikirjaVainonUhreille_web.pdf [viitattu 1.1.2018].

Viemerö, V. 2006. Aggressio ja aggressiivisuus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/tt/article/download/56593/18746/> [viitattu 2.1.2018].

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Viola Ry. 2018. www-sivusto. Ei päivitystietoa. Saatavissa: <http://www.violary.fi/> [viitattu 19.1.2018].

Viskari, S. 2009. Tieteellisen kirjoittamisen perusteet. 5. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print.

Väestöliitto. 2017a. Fyysinen väkivalta. www-dokumentti. Ei päivitystietoa. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/fyysinen-vakivalta/ [viitattu 30.12.2017].

Väestöliitto. 2017b. Seksuaalinen väkivalta. www-dokumentti. Ei päivitystietoa. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/seksuaalinen-vakivalta/ [viitattu 30.12.2017].

WHO. 2003. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/med_leg_guidelines/en/ [viitattu 1.1.2018].

WHO. 2014. Global status report on violence prevention. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/ [viitattu 2.1.2018].

Uhrin nimi:

Päivä:

Tunnistenumero:

Selitä asiakkaalle, että nämä kysymykset esitetään asiakkaan oman turvallisuuden vuoksi ja hänen suojelemisekseen. Merkitse x:lla, kun kysytty asia täyttyy. Käytä lomakkeella olevaa kommenttitilaa tarvittaessa, esim. jos tieto on peräisin jostain muualta kuin uhrilta.	Kyllä	Ei	Ei tietoa	Kommentteja
1. Onko käsiteltävästä väkivaltatapauksesta aiheutunut vammoja? (Mitä vammoja? Onko ensimmäinen kerta, kun tuli vammoja?)	☐	☐	☐	
2. Oletko erittäin peloissasi?	☐	☐	☐	
3. Mitä pelkää? Pelkäätkö uusia vammoja tai väkivaltaa? Kerro, mitä luulet (väkivallan tekijän/tekijöiden nimi...) tekevän ja kenelle (mukaan lukien lapset)	☐	☐	☐	
4. Tunnetko olevasi eristyksissä perheestä/ystävistä, esim. yrittääkö (väkivallan tekijän/tekijöiden nimi ...) estää sinua tapaamasta ystäviäsi/perhettäsi/lääkärä tai muita?	☐	☐	☐	
5. Oletko masentunut tai onko sinulla itsetuhoisia ajatuksia?	☐	☐	☐	
6. Oletko eronnut tai yrittänyt muuttaa erilleen (väkivallan tekijästä/tekijöistä) viimeisen vuoden aikana?	☐	☐	☐	
7. Onko teillä kiistaa yhteydenpidosta lapsiin?	☐	☐	☐	
8. Lähetääkö (...) jatkuvasti tekstiviestejä tai soittaa sinulle, ottaa yhteyttä sinuun tai seuraa, vainoaa tai ahdistelee sinua? (Kerro tarkemmin mitä ja uskotko, että hän tekee näin pelotellakseen tahallaan? Mieti, missä yhteyksissä ja millaista käyttäytyminen on)	☐	☐	☐	
9. Oletko raskaana tai oletko saanut lapsen lähiaikoina (viimeisten 18 kuukauden aikana)?	☐	☐	☐	
10. Tapahtuuko pahoinpitelyä useammin kuin aikaisemmin?	☐	☐	☐	
11. Onko väkivalta pahentumassa?	☐	☐	☐	
12. Yrittääkö (...) kontrolloida kaikkea mitä teet ja/tai onko hän erittäin mustasukkainen? (Ihmissuhteista, ketä tapaavat; "kytätäänkö" sinua kotona ja määrääkö hän esimerkiksi mitä vaatteita sinun tulee pukea. Ota huomioon kunniaan liittyvä väkivalta ja täsmennä käyttäytyminen.)	☐	☐	☐	

© Web www.caada.org.uk © CAADA suomenkielinen käännös Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

www.thl.fi
 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
 Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

13. Onko (...) koskaan käyttänyt asetta tai muita esineitä vahingoittaakseen sinua?	☐	☐	☐	
14. Onko (...) koskaan uhannut tappaa sinut tai jonkun muun (niin että uskot sen olevan totta)? Sinut ☐ Lapsen ☐ Jonkun muun ☐	☐	☐	☐	
15. Onko (...)koskaan yrittänyt kuristaa/tukahduttaa tai hukuttaa sinut?	☐	☐	☐	
16. Sanooko tai tekeekö (...) sellaisia seksuaalisväritteisiä asioita, jotka tuntuvat sinusta pahoilta tai jotka satuttavat sinua tai jotain toista fyysisesti? (Jos jotain muuta henkilöä, ketä?)	☐	☐	☐	
17. Onko kukaan toinen henkilö uhkaillut sinua tai pelkäätkö jotain toista henkilöä? (Jos kyllä, tarkenna kuka ja miksi? Ota huomioon laajennettu perhepiiri, jos kyse kunniaan liittyvästä väkivallasta.)	☐	☐	☐	
18. Tiedätkö, onko (...) satuttanut ketään toista? (Tarkenna ketä, mukaan lukien lapset, sisarukset tai vanhemmat sukulaiset. Pidä mielessäsi kunniaan liittyvä väkivalta.) Lapsia ☐ Muita perheen jäseniä ☐ Ex-puolisoa ☐ Muita, ketä ☐	☐	☐	☐	
19. Onko (...) koskaan kohdistanut väkivaltaa eläimiin tai perheen lemmikkieläimeen?	☐	☐	☐	
20. Onko taloudellisia seikkoja, joita pitäisi ottaa huomioon? Esimerkiksi, oletko taloudellisesti riippuvainen (...), oletko sinä tai onko hän menettänyt äskettäin työpaikan tai onko muita taloudellisia ongelmia?	☐	☐	☐	
21. Onko (...) ollut viimeisen vuoden aikana lääkkeiden, huumeiden, alkoholin tai mielen terveyden kanssa ongelmia, jotka haittaavat normaalia elämää? (Jos kyllä, tarkenna mitä?) Huumeet/lääkkeet ☐ Alkoholi ☐ Mielen terveys ☐	☐	☐	☐	
22. Onko (...) koskaan uhannut tehdä tai yrittänyt itsemurhaa?	☐	☐	☐	
23. Onko (...) koskaan rikkonut lähestymiskieltoa, matkustuskieltoa, valvotun koevapauden ehtoja tai lasten tapaamisesta määrättyä sopimusta? (Voi olla tarpeen arvioida myös, miten nämä ovat toteutuneet pahoinpitelijän ex-kumppanin suhteen.) Lähestymiskielto ☐ Matkustuskielto ☐ Valvottu koevapaus ☐ Lasten tapaamissopimus ☐ Muita ☐	☐	☐	☐	
24. Tiedätkö, onko (...) ollut koskaan ongelmia poliisin kanssa tai onko hänellä rikoshistoriaa? (Jos kyllä, kerro tarkemmin). Parisuhdeväkivalta ☐ Seksuaalinen väkivalta ☐ Muu väkivalta ☐ Muu ☐	☐	☐	☐	
Kyllä vastaukset yhteensä				

Ammattilaisen harkittavaksi: Onko muuta asiaan liittyvää tietoa (uhrilta saatua tai ammatillista), joka voi lisätä väkivallan riskiä? Mieti uhrin tilannetta, esimerkiksi fyysisen toimintakyvyn, päihteiden väärinkäytön, mielenterveyden, kulttuuristen tai kielellisten kieli esteiden ja "kunniaan" perustuvien käytäntöjen ja vähättelyn kannalta. Onko uhri valmis sitoutumaan työskentelyyn?

Mitkä ovat uhrin ensisijaisimmat tarpeet hänen turvallisuuden parantamiseksi ja mitä apua uhri itse toivoo?

Pohdi pahoinpitelijän ammattia / harrastuksia – mahdollistavatko ne esim. aseisiin käsiksi pääsyn?

1. Onko perusteltua viedä tämä tapaus MARAK:iin? Kyllä Ei

(kts. alla MARAK:n ohjaamisen kriteerit)

- Ammattilaisen arvio tilanteesta, oletko vakavasti huolissasi?
- 14 tai enemmän kyllä-vastauksia
- Poliisiin tietoon tulleet perheväkivalta- kotihälytystehtävät viimeisen 12 kk aikana (3 kpl tai enemmän)

2. Arvioi kohdistuuko perheen lapsiin riskiä?

- **Kyllä** , onko lastensuojeluilmoitus tehty (LsL 25§)? **Kyllä Ei**
- **Ei / Ei lapsia**

3. Täytä tarvittavat suostumuslomakkeet ja toimita ne MARAK- yhteyshenkilölle

Nimi ja ammattinimike:

Virasto/ osasto:

Paikkakunta:

Puhelinnumero/ sähköpostiosoite:

Allekirjoitus ja päivämäärä:

Turvasuunnitelma auttaa Sinua ja lapsiasi ennakoimaan väkivaltatilanteita, vahvistamaan hallinnan tunnetta väkivaltatilanteissa sekä vähentämään ja lieventämään väkivallan seurauksia. Käy turvasuunnitelma läpi työntekijän tai luotetun ystävän kanssa, ja säilytä suunnitelma sellaisessa paikassa, josta väkivallantekijä ei sitä löydä.

- 1 Jos minun ja lapsieni ei ole turvallista olla kotona/mennä kotiin, voin mennä:

- 2 Merkkejä, joista voin ennakoida tekijän ryhtyvän väkivaltaiseksi (esim. alkoholinkäyttö, kiihtynyt hengitys, ihon väri, sormien puristaminen nyrkkiin):

- 3 Kuinka pääsen lähtemään kotoa (esim. voinko lähteä viemään roskapussin, ulkoiluttamaan koiran, käymään kaupassa)? Kehitä joku rutiini, jonka takia käyt pikaisesti ulkona ja käytä sitä väkivaltatilanteessa poistuaksesi kotoa.

- 4 Poistumisreitit ulos kodistani:

- 5 Voin kertoa väkivallasta seuraaville henkilöille ja sopia heidän kanssaan poliisin kutsumisesta, jos he kuulevat asunnostani epäilyttävää melua:

Voin käyttää (esim. sana, merkkisoiitto) _____
koodina lapsilleni tai ystäväilleni, jotta he voivat kutsua apua.

- 6 Jos väkivallan tekijä ei asu kanssani, voin varmistaa turvallisuuteni (esim. vaihtamalla lukot, hankkimalla hälytysjärjestelmän, asentamalla ulkovalot, murtosuojaamalla ovet):

- 7 Kerron lapsiani hoitaville ihmisille niiden henkilöiden nimet, joilla on lupa hakea lapset. Näitä henkilöitä ovat:

8 Tarvitsen mm. seuraavia tavaroita varautuessani nopeaan poistumiseen kotoa (kokoja itsellesi ns. turvalaukku valmiiksi)

- rahaa
- varavaatteet itselleni ja lapsilleni
- hygieniavälineet
- vara-avaimet kotiin ja autoon
- tärkeät asiakirjat
- lääkkeet

Numeroita, joista saa apua: **HÄTÄKESKUS 112**

Lähin turvakoti _____ puhelin _____

osoite: _____

Sosiaali- ja kriisipäivystys _____ puhelin _____

Ystävä _____ puhelin _____

osoite: _____

Paikkakunnan taksi, puhelin _____

Suunnittele yhdessä lastesi kanssa milloin ja miten kotoa poistutaan nopeasti ja turvallisesti. Ota lapset mukaasi aina, jos se on mahdollista. Opeta lapset soittamaan hätänumeroon.

TÄRKEITÄ YHTEYSTIETOJA

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS (Victim support, help line)

p. 0203 16116 (auttava puhelin) | p. 0203 16117 (juristineuvonta) www.riku.fi

RAISKAUSKRIISIKESKUS TUKINAINEN

p. 0800 97899 (kriisipäivystys) | p. 0800 97895 (juristineuvonta) | www.tukinainen.fi

NAISTEN LINJA

p. 0800 02400 | www.naistenlinja.fi

MONIKA MULTICULTURAL WOMENS HELP LINE

p. 09 692 2304 | www.monikanaiset.fi

SUOMEN MIELENTERVEYSSEURA

p. 01019 5202 (keskusteluapua kriisissä oleville ja heidän läheisilleen)

Lomake häirinnän ja vainon kartoittamiseen

Tätä riskinarviointia voi käyttää kaikissa vainoamiseen ja häirintään liittyvissä tapauksissa. Lomake täytetään aina, kun vainoamista tai häirintää on tapahtunut useammin kuin kaksi kertaa ja/tai asiakas on erittäin peloissaan. Kysymykset ohjaavat työntekijää havainnoimaan tarkemmin tapauksessa esiintyvää vainoa ja häirintää sekä kartoittavat asiakkaan riskiä kokea uudelleenvainoa tai häirintää. Useinmiten tekijän käyttäytyminen on myös pakonomaista uhrin valvontaa. Tapaus voi olla vakava, vaikkei asiakas olisikaan kokenut vielä fyysistä väkivaltaa. Mitä enemmän lomakkeessa on kyllä-vastauksia, sitä korkeampi riski on sille, että tekijä kohdistaa uhuriin fyysistä väkivaltaa.

Uhrin nimi:

Päivämäärä:

Työntekijän nimi ja yhteystiedot:

Rastita kyllä/ei asiakkaan vastauksen mukaan, tarkenna halutessasi	Kyllä	Ei
1. Oletko erittäin peloissasi?		
2. Onko/Ovatko tekijä/tekijät syllistyneet häirintään aikaisemmin (sinun tai jonkun toisen uhrin kohdalla)?		
3. Onko x hajoittanut tai vahingoittanut omaisuuttasi?		
4. Vierailleko x kutsumatta kotonasi, työpaikallasi tms. useammin kuin kolme kertaa viikossa?		
5. Onko x oleskellut kotisi, työpaikkasi tms. lähistöllä?		
6. Onko x tehnyt fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhkauksia viimeisen häirintätapauksen yhteydessä?		
7. Onko x häirinyt jotain kolmatta osapuolta sen jälkeen, kun häirintä on alkanut (perhe, ystävät, työtoverit, naapurit, uudet seurustelu/avo/aviopuolisot tms.)?		
8. Käyttikö x väkivaltaa viimeisimmän häirintätapauksen yhteydessä?		
9. Onko x käyttänyt muita ihmisiä apunaan häirinnässä (vapaaehtoisesti/pakottamalla)?		
10. Onko x:lla päihteiden (alkoholin, huumeet jne.) väärinkäyttöä?		
11. Onko x syllistynyt aiemmin väkivaltarikoksiin?		

Kirjaa tähän muuta tapaukseen liittyvää tärkeää tietoa (esim. yksityiskohtaisia kuvauksia uhkauksista, häirinnän kesto, uhrin näkökulma tekijän motiiveista, tekijän omistamat aseet jne.).

© Lorraine Sheridan, Karl Roberts and Laura Richards (2009) Please do not reproduce without permission.

Suomenkielinen käännös: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

www.thl.fi

 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
 Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

Kysymys 1. Oletko erittäin peloissasi?

Uhri on paras henkilö arvioimaan tekojen aiheuttamaa pelon tunnetta. Vainoamisessa tekijä saattaa kävellä esim. uhrin talon ohi tai pyytää treffeille. Usein toistuvana tällainen käyttäytyminen voi muuttua uhkaavaksi ja uhri voi tuntea itsensä turvattomaksi ja uhatuksi. Kaikissa tapauksissa (jopa niissä, missä suoraa uhkausta ei ole vielä tehty tai uhrilla ei ole todistusaineistoa) on tärkeää huomioida uhrin kokeman uhan laajuus tai vakavuus. Tutkimuksissa on havaittu, että uhrin ovat usein haluttomia leimautumaan ”vainonnan uhreiksi” huolimatta siitä, että he ovat erittäin peloissaan tuntien ettei kukaan ota heidän pelkoaan vakavasti (Sheridan et al., 2002).

Kysymys 2. Onko tekijä/tekijät syyllistyneet häirintään aiemmin (tämän tai jonkun muun uhrin kohdalla)?

Yksi parhaiten tulevaa käyttäytymistä ennustavista asioista on tekijän aiempi käyttäytyminen. Uhri ei välttämättä tunne tekijää entuudestaan, mutta hänellä saattaa olla jotain tietoa siitä, miten tekijä on aiemmin käyttäytynyt. Vainoajat saattavat joskus lopettaa vainoamisen (syystä, jota kukaan muu kun tekijä ei tiedä) vain jatkaakseen sitä taas uudelleen aivan yllättäen.

Kysymys 3. Onko x hajoittanut tai vahingoittanut omaisuuttasi?

Useat tutkimukset osoittavat, että vainoajat hajottavat uhrin omaisuutta kolmanneksessa tapauksista (Blaauw et al., 2002). Hajottaminen voi olla raivoon tai turhautumiseen liittyvää sijaistoimintaa, jos tekijä ei suoraan pääse käsiksi uhuriin; kosta; halua vahingoittaa jotain mikä on uhrille tärkeää (esim. hääkuvien tuhoaminen); uhrin turvallisuuden tunteen heikentämistä; yritystä tai konkreettista tunkeutumista uhrin asuntoon tai uhrin vakoilemista. Omaisuuden rikkominen ennustaa uhuriin kohdistuvia fyysisiä hyökkäyksiä (Harmone et al., 1995, 1998).

Kysymys 4. Vierailleeko x kutsumatta kotonasi, työpaikallasi tms. useammin kuin kolme kertaa viikossa?

Vainoaminen tapahtuu harvoin täysin ilman lähempää kontaktia uhuriin. Tutkimukset osoittavat, että melkein kaikki vainontatapaukset johtavat lopulta uhrin ja tekijän kohtaamiseen (Mullen et al., 2000). Jotkut vainoajista saattavat lähestyä uhriaan tasaisin väliajoin esim. heidän työmatkallaan. Muut, pääasiassa vainoajat, joilla on mielenterveysongelmia, voivat ilmestyä eri paikkoihin ennalta arvaamattomana hetkenä (Sheridan & Boon, 2002). Tutkimukset ovat osoittaneet, että ne tekijät, jotka vierailivat uhrin kotona, työpaikalla tms. kolme kertaa viikossa, ovat niitä jotka todennäköisimmin hyökkäävät uhrin kimppuun. On kuitenkin hyvä muistaa, että jollain tekijöistä ei ole mitään kaavaa, jonka mukaan he toimivat, joten tapahtumien ennakoiminen voi olla hankalaa.

Kysymys 5. Onko x oleskellut kotisi, työpaikkasi tms. lähistöllä?

Monet tekijöistä näyttävät uhrille. Myönteistä tässä on se, että tekijää vastaan saadaan kerättyä todisteita etenkin, jos uhri pitää päiväkirjaa tapahtumista ja tekijän käyttäytymisestä. Tekijät, jotka oleskelevat uhrin kodin, työpaikan tms. lähistöllä ovat niitä, jotka todennäköisimmin hyökkäävät uhrin kimppuun. Nämä tekijät voivat kerätä uhuriin liittyvää tietoa tai seurata uhrin tapoja. Toisaalta hyökkäys uhria kohtaan voi syntyä tekijän kokemasta turhautumisesta, jos hän ei ole saanut luotua suhdetta uhuriin, vaikka hän on uhrannut paljon aikaa uhrin seuraamiseen. Tekijät ovat hyvin erilaisia. Jotkut heistä voivat yrittää oleilla uhrin lähetyvillä salaa, kun taas toiset eivät pyri salaamaan mitään toimintaansa.

© Lorraine Sheridan, Karl Roberts and Laura Richards (2009) Please do not reproduce without permission.

Suomenkielinen käännös: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

www.thl.fi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

Kysymys 6. Onko x tehnyt fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhkauksia viimeisen häirintätapauksen yhteydessä?

Usein tekijät uhkailevat suoraan tai epäsuorasti uhrejaan. Esimerkki epäsuorasta uhkailusta voi olla väkivaltaisen kuvan lähettäminen uhrille (usein nimettömänä). Lisäksi tekijät uhkailevat uhrejaan suullisesti tai kirjallisesti. Nämä uhkailut tulisi aina ottaa vakavasti. Vainoajat uhkailevat uhreja ja myös toteuttavat uhkaukset pitkänkin ajan kuluttua. Vahvin ennuste tekijän väkivallalle ovat uhkaukset kahdeksan eri tutkimuksen mukaan. Vakavan väkivallan tapauksissa uhkauksien on todettu ennustaneen väkivaltaa vielä vahvemmin (James & Farnham, 2003).

Kysymys 7. Onko x häirinnyt kolmatta osapuolta sen jälkeen, kun häirintä on alkanut (perhe, ystävät, työtoverit, naapurit, uudet seurustelu/avo/aviopuolisot tms.)?

Suurimmassa osassa tapauksista uhrin läheisiä joutuu vainonnan kohteeksi. Vaikka tekijät pystyvät vainoamaan useampia kuin vain yhtä uhria kerrallaan, kertoo tämä siitä, onko vainoa kohdistunut myös uhrin läheisiin. Tekijät vainoavat uhrin läheisiä esimerkiksi järkyttääkseen uhria (esim. uhrin lapsiin kohdistuva vaino); saadakseen tietoa uhrista (uhrin ystävien seuraaminen); raivatakseen tieltään henkilöitä tekijän ja uhrin välillä (uhrin kumppanin häirintä) ja rangaistakseen niitä, jotka suojelevat uhria (esim. työtoverit, jotka sanovat, ettei uhri ole tavoitettavissa). Vainoajien on tiedetty häirinneen satoja henkilöitä, jotka ovat olleet tekemisissä uhrin kanssa (Mohandie et al., 2006; Mullen et al., 1999).

Kysymys 8. Käyttikö x väkivaltaa ihmisiä kohtaan viimeisimmän häirintätapauksen yhteydessä?

Vainontatapauksiin liittyy usein kolmansia osapuolia, ja heiltä saadaan usein näyttöä asiaa tutkittaessa. Tutkimukset osoittavat, että kolmansien osapuolien kimppuun on hyökätty 6–17 prosenttia tapauksista (Mohandie et al. 2006; Mullen, Pathe, Purcell, and Stuart 1999; Sheridan & Davies, 2001). Ne tekijät, jotka hyökkäävät kolmansien osapuolien kimppuun ovat niitä, jotka todennäköisimmin myös kohdistavat väkivaltaa pääuhriin. Ne henkilöt, jotka pyrkivät estämään tekijän pääsyn uhrin lähelle, ovat niitä, jotka ovat korkeassa riskissä joutua itse väkivallan uhriksi.

Kysymys 9. Onko x käyttänyt muita ihmisiä apunaan häirinnässä vapaaehtoisesti/pakottamalla?

Tekijä pyytää usein muita ihmisiä avustamaan vainoamisessa. Monet vainoajat käyttävät useita tunteja päivässä vainomiseen ja ovat valmiita jatkamaan toimintaa useita vuosia (Meloy, 1996). Tekijä saattaa esiintyä jonain toisena henkilönä netissä, lähettää uhkaavaa materiaalia tai valheellisia viestejä uhrille tai houkutella muita netin käyttäjiä häiritsemään ja uhkailemaan uhria (esim. postaamalla uhrin henkilökohtaisia tietoja julkisille keskustelupalstoille) (Sheridan and Grant, 2007).

Kysymys 10. Onko x:lla päihteiden (alkoholi/ huumeet jne.) väärinkäyttöä?

Tutkimuksien mukaan tekijän päihteiden väärinkäytöllä ja uhrin kokemalla fyysisellä väkivallalla on selkeä yhteys (Rosenfeld, 2004). Päihteiden väärinkäyttö voi johtaa vainoon ja myös yksittäisiin väkivallan tekoihin. Alkoholien tai huumeiden käyttö voi edeltää hyökkäystä, pakottaa tekijää toimimaan sekä lisätä kaipaavien tai vihaisten ajatusten pakonomaisuutta. Päihteiden käytön avulla tekijä saa itsevarmuutta lähestyä uhria. Tiedetään, että päihteiden väärinkäyttö lisää riskiä väkivallanteoille niillä vainoajilla, joilla on mielenterveyden ongelmia (Steadman et al., 1998), vaikka nekin vainoajat, joilla ei ole mielenterveysongelmia, voivat väärinkäyttää päihteitä.

© Lorraine Sheridan, Karl Roberts and Laura Richards (2009) Please do not reproduce without permission.

Suomenkielinen käännös: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

www.thl.fi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

Kysymys 11. Onko x syylistynyt aiemmin väkivaltarikoksiin?

Yksi parhaiten jatkoa ennustavista tapahtumista on tekijän aiempi käyttäytyminen. Väkivalta ei aina ole fyysistä, mutta sillä voi olla psykologisia vaikutuksia. Tämä saattaa olla suhteessa pakkomielleiseen kontrollointiin ja/tai mustasukkaiseen uhrin valvontaan (Regan, Kelly, Morris ja Dibb 2007) jos tekijä(t) tuntee/tuntevat todellista oikeutta tai omistajuutta uhriin. Yleisesti vainoajat, jotka ovat olleet aiemmin väkivaltaisia, joko vainoamisen yhteydessä tai muissa tapauksissa, ovat suuremmalla todennäköisyydellä väkivaltaisia uudelleenkin. Joillakin tunnetuista, kaikista väkivaltaisimmista vainoajista, ei ole aikaisempaa rikoshistoriaa (James ja Farham, 2003).

© Lorraine Sheridan, Karl Roberts and Laura Richards (2009) Please do not reproduce without permission.

Suomenkielinen käännös: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

www.thl.fi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare
Mannerheimintie 166, Helsinki, Finland PL/PB/P.O. Box 30, FI-00271 Helsinki, puh/tel +358 29 524 6000

VARJO-hanke (2012-17)**Lomake digitaalisen vainon kartoittamiseen**

Tätä lomaketta voi käyttää kaikissa vainoamisessa ja häirintään liittyvissä tapauksissa. Lomake täytetään aina, kun vainoamista tai häirintää on tapahtunut useammin kuin kaksi kertaa. Kysymykset ohjaavat tunnistamaan digitaalistavainoa ja huomioimaan digitaalisen suojautumisen tarpeen. Kyselylomakkeeseen liittyy seliteosa.

Uhrin nimi:

Päivämäärä:

Onko sinua vainottu digitaalisesti?	kyllä	ei
1. Onko kumppanisi seurannut sinua jo suhteen aikana ja pyrkinyt kontrolloimaan puheluitasi, tekstiviestejäsi ja sähköpostejäsi?		
2. Onko puhelimesi akku tyhjentynyt yllättävän nopeasti, onko puhelineläskä kasvanut yllättäen, käynnistykö puhelin itsestään tai onko joku lainannut puhelintasi?		
3. Onko tietokoneeltasi tuhottu informaatiota, kuten yhteystietoja, tiedostoja, jne.? Onko tietokoneellesi (tai puhelimeesi) ilmestynyt ohjelmia tai sovelluksia, joita et ole itse sinne lisännyt?		
4. Onko sinulle tullut sähköposti merkitty luetuksi, vaikka et itse ole sitä vielä lukenut, tai onko sähköpostitiliiltäsi lähetetty viestejä, joita et ole itse lähettänyt?		
5. Onko verkkopankistasi kadonnut rahaa tai onko nimissäsi tilattu verkko-ostoksia?		
6. Ovatko salasanasi lakanneet toimimasta?		
7. Onko vainoajasi ollut tietoinen missä liikut, vaikka hänellä ei pitäisi olla sitä tietoa? Vaatiiko hän vahvistamaan sijaintiasi? Onko hän pyrkinyt saamaan sinua ja olinpaikkaasi koskevia tietoja perheeltäsi tai ystäviltiltäsi?		
8. Onko ihmissuhteitasi pyritty vahingoittamaan?		
9. Onko sinusta levitelty ilkeitä juoruja tai onko sosiaaliseen mediaan ilmestynyt sinua koskevia ilkeämielisiä tai häpäiseviä kommentteja?		
10. Tietääkö vainoaja sinusta asioita, joita et ole hänelle kertonut? Esim. missä internet-sivuilla olet vierailut, kenen kanssa puhunut sosiaalisessa mediassa, kenelle olet lähettänyt sähköposteja?		

Kirjaa tähän muuta tapaukseen liittyvää tärkeää tietoa (esim. yksityiskohtaisia kuvauksia uhkauksista, häirinnän kesto, uhrin näkökulma tekijän motiiveista, jne.)

VARJO-hanke (2012-17)**Kysymys 1. Onko kumppanisi seurannut sinua jo suhteen aikana ja pyrkinyt kontrolloimaan puheluitasi, tekstiviestejäsi ja sähköpostejasi?**

Vaino alkaa usein jo parisuhteen aikana kumppanin hallintaan ja kontrollointiin pyrkivällä käyttäytymisellä. Kontrolloivasta kumppanista erotessa ja eroa suunniteltaessa täytyy pitää oletuksena, että kontrolloiminen jatkuu teknologiavälitteisesti eron jälkeen. Suojautumistoimet on tehtävä tästä oletuksesta käsin.

Kysymys 2. Onko puhelimesi akku tyhjentynyt yllättävän nopeasti, onko puhelinlasku kasvanut yllättäen, käynnistykö puhelin itsestään tai onko joku lainannut puhelintasi?

Älypuhelimien seuraaminen on mahdollista laitteeseen asennetun vakoiluohjelman avulla. Ohjelma on nopeasti aktivoitavissa, mikäli vainoaja saa puhelimen pariksi minuutiksi haltuunsa. Nykyisin myös puhelimeen voidaan ujuttaa haittaohjelma sähköpostin liitetiedoston kautta etänä, eli vainoajan ei tarvitse saada puhelinta haltuunsa. Haittaohjelmat vievät paljon virtaa ja kuluttavat nopeasti akkua.

Kysymys 3. Onko tietokoneeltasi tuhottu informaatiota, kuten yhteystietoja, tiedostoja, jne.? Onko tietokoneellesi (tai puhelimeesi) ilmestynyt ohjelmia tai sovelluksia, joita et ole itse sinne lisännyt?

Tietokoneen kaikkia toimintoja päästään seuraamaan vakoiluohjelmilla, jotka asentuvat automaattisesti sähköpostin liitetiedoston avaamisen yhteydessä. Epäilyttäviä posteja ja varsinkaan liitetiedostoja ei saa avata varmistamatta lähettäjätahoa. On myös mahdollista nimetä sekä sähköposti että liitetiedosto harhauttamistarkoituksessa luotettavaksi lähettäjätahoksi. Liitetiedoston mukana tulevan vakoiluohjelman latautuminen ja toiminta eivät näy käyttäjälle millään tavoin.

Kysymys 4. Onko sinulle tullut sähköposti merkitty luetuksi, vaikka et itse ole sitä vielä lukenut tai onko sähköpostitiliiltäsi lähetetty viestejä, joita et ole itse lähettänyt?

Haittaohjelman avulla vainoaja pääsee käyttämään sähköpostitoimintoja. Näppäinpainallukset tunnistavan ohjelman avulla hän näkee kaikki mitä seurannassa olevalla laitteella kirjoitetaan.

Kysymys 5. Onko verkkopankistasi kadonnut rahaa tai onko nimissäsi tilattu verkko-ostoksia?

Vakoiluohjelmien avulla saadaan selville kaikki salasanat ja käyttäjätunnukset. Vainoaja pyrkii tekemään kiusaa ja hankaloittamaan kohdettaan myös taloudellisesti, esim. tekemällä ostoksia, muuttamalla tiliehtoja ja pankkisopimuksia.

Kysymys 6. Ovatko salasanasi lakanneet toimimasta?

Vainoavalla ex-kumppanilla on saattanut olla tiedossa henkilökohtainen salasanasi, hän on voinut jopa arvata sen, mikäli olet rakentanut salasanan heikoksi, esim. lasten tai lemmikkien nimi. Laitteesi saattavat myös olla seurannassa, jolloin vainoaja näkee kaikki näppäinpainallukset ja hänellä on pääsy kaikille käyttäjätileillesi.

VARJO-hanke (2012-17)

Kysymys 7. Onko vainoajasi ollut tietoinen missä liikut, vaikka hänellä ei pitäisi olla sitä tietoa? Vaatiiko hän vahvistamaan sijaintisi? Onko hän pyrkinyt saamaan sinua ja olinpaikkaasi koskevia tietoja perheeltäsi tai ystäviltäsi?

Puhelimissa ja esim. tablettitietokoneissa on sisäänrakennettuina GPS - signaaliin pohjautuvia paikannustoimintoja, joiden avulla voit esim. löytää kadonneen puhelimen. Tämän toiminnon avulla liikkumistasi voidaan seurata, aina kun sinulla on sijaintitietoja välittävä laite mukanas. Valokuvien metatiedostot sisältävät usein tarkat paikkakoordinaatit. GPS- paikannuksen sisältävällä puhelimella (lähes kaikki mallit) ja digikameralla otetut kuvat nettiin laitettuna paljastavat olinpaikkasi, mikäli metatietoja ei erityisesti ole kuvista poistettu.

Kysymys 8. Onko ihmissuhteitasi pyritty vahingoittamaan?

Vainoaja saattaa tekeytyä sosiaalisessa mediassa toiseksi henkilöksi tai esiintyä sinuna tehdäkseen kiusaa sekä sinulle, että läheisillesi.

Kysymys 9. Onko sinusta levitelty ilkeitä juoruja tai onko sosiaaliseen mediaan ilmestynyt sinua koskevia ilkeämielisiä tai häpäiseviä kommentteja?

Vainoaja on valmis käyttämään tiedossaan olevia sinua koskevia arkaluonteisia tietoja tai esim. valokuvia. Hän saattaa myös levittää aktiivisesti täysin keksittyjä häpäiseviä tai muuten vahingoittavia tietoja sinusta.

Kysymys 10. Tietääkö vainoaja sinusta asioita, joita et ole hänelle kertonut? Esim. missä internet-sivuilla olet vierailut, kenen kanssa puhunut sosiaalisessa mediassa, kenelle olet lähettänyt sähköposteja?

Vainoaja tekee aktiivisesti työtä saadakseen selville sinuun liittyviä tietoja. Vähäinenkin tiedonmuru on hänelle palkitsevaa. Sen lisäksi, että hän pyrkii saamaan tietoja sinusta suoraan kyselemällä tuttavilta, hän saattaa käyttää kolmansia osapuolia tai esiintyä toisena henkilönä. Tietokoneessasi saattaa myös olla vakoiluohjelma.

VAINO - kampanja

Videonäkökulmat:

- äiti uhrina – isä vainoajana
- mies uhrina, nainen vainoajana - digivaino
- yhteisönäkökulma
- ulkomaalainen vainoaja, lapsikaappausvaara
- lapset vainolle altistuneena (tapaamiskäytäntö, lasten kautta urkkiminen / vaikuttaminen, jne. + vaikutus lapseen)
- nuori uhrina - nuori vainoajana (somehäpäisy)
- läheisten / työkavereiden altistuminen vainolle

Teemat:

- henkinen väkivalta, kontrolli
- pakonomaisuus, intensiivisyys, kesto
- vainoaja toteuttavat uhkauksia enemmän kuin muut vainoajat
- vainoon johtava problematiikka alkaa jo parisuhteen aikana, varautuminen jo erovaiheessa
- avunsaanti (uhrin vähättely, vainoajan tunnistamattomuus)
- riskiarviointi ja turvasuunnittelu / tietoturva
- vainoaja: torjutuksi tuleminen (häpeä, kunnian menetys, riippuvuus / avuttomuus) => takaisin saaminen tai kosto
- kolmansien osapuolien käyttäminen (urkkiminen, uhkailu, seuraaminen)

Lapsena vainon varjossa:

KOHTAUKSET:

- ✓ riitely, lapsi pakenee.
- ✓ isä saapuu kutsumatta asunnolle.
- ✓ lapsi tarkkailee ympäristöä – epäluulo.
- ✓ lapsi avaa isälle oven – äiti syöksyy paikalle paniikissa
- ✓ tunkeutuminen asuntoon – pako.

TUNTEET:

- ✓ pelko
- ✓ vainoharha
- ✓ ahdistus
- ✓ paniikki
- ✓ ylivoimaisuus

Tarina:

En voi väittää, että minulla olisi ollut kovin tavallinen, ilon ja turvan täyteinen lapsuus/ Ei/ Minun lapsuuteni oli täynnä pelkoa ja ahdistusta./ Muistan kuinka pienenä pakenin vanhempieni riitoja omaan huoneeseeni, lukitsin oveni ja toivoin vain, että voisin kadota,/ muuttua näkymättömäksi /tai päästä johonkin onnelliseen paikkaan, pois riitojen keskeltä.

Kun kuulin ulko-oven sulkeutuvan tiesin isän lähteneen pois paikalta,/ uskaltauduin ulos huoneestani, peläten aina, että äiti ei olisi enää elossa./ Näitä riitoja meillä oli usein, aina siihen asti kun muutimme äidin kanssa pois isän luota ja he erosivat.

Muuton jälkeen näin isääni enää viikonloppuisin./ Inhosin niitä viikonloppuja./ Isä puhui vain äidistä./ Kuinka äiti on pilannut meidän kaikkien elämän, eikä anna isän nähdä minua./ Hän myös kyseli jatkuvasti missä ja kenen kanssa äiti liikkui./ Usein isä myös pyysi minua muuttamaan luokseen, joskus hän lupasi minulle siitä hyvästä ponin, joskus nukkekodin..

Kovin montaa viikonloppua en onneksi isäni luona viettänyt. /Loppujen lopuksi minun piti käydä isän luona jossakin talossa kaupungilla, niin että paikalla oli aina myös joku toinen aikuinen,/ valvojatäti,/ kuten äiti aina sanoi.

Jos tavallisilla lapsilla on elämässään äidin ja isän lisäksi hoitotäti tai tarhatäti,/ niin minulla niitä tätejä ja setiä riitti enemmän kuin tarpeeksi./ Oli asianajaja-setää, poliisi-setää ja varti

ja-setää/ ja täti osastossa oli sossun-tätiä, terapeutti-tätiä ja turvakodin tätejä./. Koko elämä oli täynnä vieraita ihmisiä, /aikatauluja/ ja suunnitelmia.

Vähän vanhempana aloin tajuta, että äiti todella pelkäsi isää. /Isä alkoi yllättäen ilmestyä kodillemme huutaen ja meuhkaten. /Joskus hänet haki pois poliisi, /mutta välillä me jouduttiin pakenemaan turvakotiin tai mummolaan/. Minäkin opin pian pelkäämään isää, kun näin millaista kauhua hän äidissä sai aikaan./ Kun muut lapset pelkäsivät satujen mörköjä sänkynsä alla, minä pelkäsin sammuttaa valot illalla, koska isä saattaisi ilmestyä ikkunaan milloin tahansa/ ja yrittää vahingoittaa minua ja äitiä./

Muutimme montaa kertaa kun olin pieni./ En oikein saanut ystäviäkkään, koska emme pysyneet koskaan pitkään samassa paikassa./ Enkä voinut oikein harrastaakaan mitään, /kun äiti pelkäsi, että isä löytäisi meidät ja ilmestyisi harjoituksiin. /Pärjäsin huonosti myös koulussa, sillä en pystynyt keskittymään siihen mitä opettaja puhui,/ kun piti koko ajan vahiä ympäristöä. Jos isä ilmestyisi taas jostain./ Aloin myös nähdä isäni miltei jokaisessa miehessä joita kadulla kulki. Oli todella väsyttävää /pelätä koko ajan.

